

Ajattelun vapaita
taitoja 🍷
Numero 1/2005

Katsaus

Teema: Eheys

Kaiken teoria s.9

Yhteisyys ja yhteisöllisyys s.12

Matkalla kohti elämän ydintä s.17

Kristillinen teologia ja henkinen eheys s.19

Katsauksen ilmestyminen on tänä vuonna jälleen viivästynyt muun muassa henkilövaihdosten vuoksi. Käsissäsi on näin loppuvuodesta vasta tämän vuoden ensimmäinen numero. Lehti sisältää entiseen tapaan paljon luentosarjojemme materiaalia sekä muuta tietoa toiminnastamme.

Olemme kuitenkin osin samanaikaisesti työstäneet toistakin julkaisua, Katsauksen Eurooppa-aiheista erikoisnumeroa. Myös se saadaan valmiiksi vielä kuluvan vuoden aikana.

Ensi vuonna pyrimme jatkamaan Katsauksen säännöllistä ilmestymistä.

Sisällys

Teema:Eheys

Eheys ja
kaiken teoria

Yhteisyys ja yhteisöllisyys
ihmisen eheyttäjänä

Matkalla kohti elämän ydintä

Kristillinen teologia ja
henkinen eheys

Filosofiaa käytännön
toimintana

Kertojan ääni

Silmäyksiä Kriittisen
korkeakoulun toimintaan

Suosittelen luettavaksi

Pääkirjoitus

Reijo Wileniuksen
haastattelu

Katsaus

JULKAISIJA

Kriittinen korkeakoulu
Albertinkatu 27 a B 12,
00180 Helsinki.
puhelin (09) 684 0010
www.kriittinenkorkeakoulu.fi
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

PÄÄTOIMITTAJA

Eero Ojanen

TOIMITUSSIHTEERI

Hermann Yli-Tepsa

ULKOASU

Eero Astala

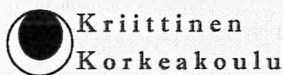
JÄSENYYS JA OSOITTEENMUUTOKSET

Puhelin (09) 684 0010
info@kriittinenkorkeakoulu.fi
Jäsenyys 15 euroa

PAINOPAikka Oy Nord Print Ab

Painos 300 kpl

KATSAUS ON Kriittisen korkeakoulun lehti, jonka saavat kaikki koulun yhdistyksen jäsenet. Katsauksessa julkaistaan Kriittisen korkeakoulun ympärillä tuotettua tekstuaalista aineistoa. Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtiliiton jäsen.

**Kriittinen
Korkeakoulu**

Pääkirjoitus

Kriittisellä toiminnalla on tulevaisuus

Kriittisen korkeakoulun alkusyksyn yleisöluentosarja käsitteli suuria maailmanuskontoja. Yhteisen alaotsikon muotoilimme näin: ”monta tulkintaa elämästä ja kuolemasta”.

Kaksi viimeksi mainittua asiaa ovat tunnetusti lähellä toisiaan. Lokakuun puolivälissä saimme tiedon, että Kriittisen korkeakoulun puheenjohtaja, asianajaja Matti Wuori oli äkillisesti kuollut. Vaikka hänen terveydentilansa heikkenemisestä ehti tulla tietoa, suruviesti tuli silti yllättäen.

Matti Wuori oli ainutlaatuinen ja moninainen yhteiskunnallinen vaikuttaja, jolle Kriittisen korkeakoulun puheenjohtajuus oli varmaan yksi sangen vähäinen luottamustehtävä tärkeämpien, maineikkaampien ja vaikuttavampien joukossa. Hänen kautensa tässä toiminnassa jäi myös varsin lyhyeksi, mutta se oli meidän mukanaolijoiden kannalta merkittävää aikaa. Matti oli aidosti innostunut tällaisesta pienimuotoisesta kulttuuritoiminnasta, hän uskoi sen tulevaisuuteen ja hän loi uskoa myös meihin muihin.

Viimeisen kerran kokoontuessamme yhdessä Matti puhui voimakkaasti siitä, miten hän näkee Kriittisen korkeakoulun edustamalla vapaamuotoisella, sitoutumattomalla ja kriittisellä toiminnalla jälleen aivan uutta kysyntää ja uudenlaisia mahdollisuuksia.

Vähänenkin tuttavuus riitti osoittamaan, että Matti Wuori oli hyvin monipuolisesti lukenut, oppinut ja ennen kaikkea ajatellut henkilö, joka osasi yhdistää laajat filosofiset kaaret konkreettiseen yhteiskunnalliseen toimintaan. Syntyi vaikutelma, että hän oli selkeästi valinnut omat linjansa ja ihmisten auttaminen, hyvän puolustaminen, oli juuri tuollainen valinta.

Nykyaikana sellaiset sanat kuin ”eurooppalaisuus”, ”kansainvälisyys” tai ”globaalisuus” kokevat helposti inflaation ja niitä käytetään tyhjinä fraaseina hyvinkin kummallisissa yhteyksissä tai tarkoituksissa. Matti Wuori edusti näiden asioiden todellisia, positiivisia sisältöjä ja mahdollisuuksia. Luulen, että osaltamme kunnioitamme Matin muistoa parhaiten sillä, että jatkamme kriittistä, keskustelevaa ja ihmisyyden perusarvoja kunnioittavaa kulttuuritoimintaa. Ymmärryksen, pohdinnan ja keskustelun lisääminen on keino, jolla jokainen pystyy olemaan mukana maailmassa. 🐼

Eero Ojanen

päätoimittaja/toiminnanjohtaja

Pulmallinen sukupuoli

SUKUPOUOLI ON AJANKOHTAINEN ja poliittisesti merkittävä keskustelunaihe (kukapa kyseenalaistaisi sukupuolten tasa-arvoa ja seksuaalisten vähemmistöjen asemaa koskevien kysymysten tärkeyden), mutta se herättää myös suurta hämmennystä ja paljon ongelmallisia kysymyksiä asiaan vähänkin paneutuvalle. Tämän koin syksyn Filocafén ensimmäisellä tapaamiskerralla, jonka aiheena oli Om könnens väsen – eller varför jag inte använder genus. Anne Rotkirchin oivallisen alustuksen jälkeisessä keskustelussa ajaututtiin lopulta väittelyyn miesten ja naisten sosiaalisista kyvyistä ja muista hyvistä tai huonoista ominaisuuksista.

Keskustelijat ikään kuin luonnostaan jakaantuivat miesten ja naisten ryhmiksi – kannanotot tunnistettiin heti alkuunsa miehen tai naisen kannanotoiksi, läsnäolijoiden tunnistettavien piirteiden mukaan. Mieleen juolahti outo ristiriita: olemukselliselta vaikuttava erottelu tunkeutui salakavalasti sukupuolta koskevan keskustelun ytimeen, samalla kun sukupuolieron olemuksellisuus tahdottiin kyseenalaistaa! Pian huomasin, kuinka sukupuolittuneisuus maalautuu syvästi omaankin ajatteluun. Se sai pohtimaan sukupuolieron olemuksellisuutta.

Päädyin seuraaviin muotoiluihin. Ensinnäkin voidaan kysyä, onko sukupuolilla joitakin olemuksellisia tai luonnollisia ominaisuuksia, joihin ero perustuu. Tästä keskustelutilaisuudessa puhuttiin. Voidaan tehdä väitteitä vaikkapa tietynlaisesta älykkyiden, tunne-elämän, lihasvoiman tai sosiaalisuuden luonnollisesti tai olemuksellisesti eroavista tai yhtenevistä ominaisuuksista

miehillä ja naisilla. Pian kuitenkin huomaa, että miesten ja naisten välisten erojen ja yhteneväisyyksien tarkasteleminen edellyttää jo tietyllä perusteella tehdyn jaon kahteen sukupuoleen. Kun tutkitaan empiirisesti miesten ja naisten eroja, on ennalta oltava mittapuu, jolla jakaa tutkittava joukko miehiin ja naisiin. Ja tätä lähtökohtaista erotteluaan tutkimus ei voi kyseenalaistaa, vaikka sen tuloksena olisikin väittämä, ettei luonnollista sukupuolieroa tutkimuksen kohteena olleiden naisten ja miesten välillä ollut. Niinpä, toiseksi nousee esiin kysymys mies- ja nais-sukupuolen erottelun perusteista: mitä ovat mies ja nainen, tai mihin sukupuolieron tekeminen perustuu, tai miten tiedämme tai ymmärrämme, ketkä kuuluvat mihinkin sukupuoleen? Tässä törmääkin jo koko joukkoon uusia ongelmia: missä määrin sukupuolen määrittäminen perustuu biologisiin kykyihin, missä määrin seksuaalisuuteen, missä määrin kokemukseen, missä määrin kielen tai yhteiskunnan rakenteisiin ja kulttuuriin ja sosiaaliin käytäntöihin, jne.? Kysymys olemuksesta kuuluu nyt: voiko sukupuolet erottaa olemuksellisesti, tai onko jokin olennainen seikka, jonka perusteella sukupuoliero vallitsee? Mutta tälläkin kysymyksenasettelulla on oma piileväksi jäävä edellytyksensä: nimittäin tietynlainen puhe sukupuolierosta, esimerkiksi, että puhumme yleensä kahdesta suku-puolesta ja että samanpuolinen henkilö on kaikilla elämän alueilla (urheilussa, henkilötietojärjestelmässä, rakkauselämässä tai sosiaalisissa suhteissa) samaa sukupuolta. Niinpä nousee vielä kolmas, sukupuolieron puhetta koskeva kysymys: voisiko jakoa kah-

teen ajatella jostakin toisesta lähtökohdasta, ihmisten alkuperäisestä samuudesta, loputtomasta eroavuudesta, tai kenties kolmi-, neli-, yms. jaosta käsin? Vai onko jako kahteen (ja muiden sukupuolten ajattelu tämän jaon kautta) kenties olemuksellinen ja ylitsepääsemätön tekijä sukupuolieron ajattelussa?

Koko asiaa mutkistaa se, kuinka kysymysten pohtimisen oikeutta, sen viattomuutta varjostavat yhteiskunnalliset valtasuhteet: voinko minä sukupuolisena ottaa omiin käsiini oikeuden selittää, mistä sukupuolella on kysymys – vai tulenko tietyllä tavalla ajatellakseni lujittaneeksi samalla olemassa olevia valta- ja alistussuhteita? Filocafén sukupuoli-teema on herkullinen, vaikka samalla tulenarka keskustelunaihe sen vuoksi, että paikalla on eri sukupuolten ja sosiaalisten ryhmien edustajia. Siinä kukaan ei voi esiintyä neutraalina tai ulkopuolisena tarkkailijana, sikäli kun sukupuoli koskee kaikkia ihmisiä. Siksi se tuskin jättää ketään kylmäksi. ☺ (HYT)

• Filocaféssa 6.11. aiheena ”Könsoordning”, keskustelua alustamassa Jan Wickman

Uusia tuulia kaupunkisuunnittelussa

KOLMATTA VUOTTA JÄRJESTETTÄVÄT Katseen filosofia –yleisöluennot näyttävät löytäneen vakiintuneen yleisön. Jo ensimmäisenä keski- viikkoiltana Kiasman seminaarihuoneeseen oli kertynyt runsas joukko eri ikäisiä ihmisiä kuuntelemaan tekniikan tohtori Panu Lehtovuorta, jonka esitelmän otsikkona oli ”Kohti kokemuksellista kaupunkisuunnittelua”.

Viime kesänä aiheesta väitellyt Lehtovuori esitti uusia ajatuksia kaupunkisuunnittelusta.

Yleisesti ottaen hän kritisoi perinteistä suunnittelijan tapaa nähdä kaupunki, katsella sitä pysyvänä muotona ”riippumattoman tarkkailijan” vapaasti valitusta näkökulmasta. Nimittäin kaupunki tulisi jo suunnitteluvaiheessa hahmottaa ihmisen inhimillisestä elinpiiristä käsin. Tulisi keskittyä kaupungissa olevan ihmisen hetkellisiin ja ainutkertaisiin kokemuksiin, tai paikkojen herättämiin tunteihin: esimerkiksi palanen ”hallitsematonta” joutomaata keskellä suunniteltua kaupunkia voidaan paikan päällä kokea erityisenä, vaikka se ei paperilla olisikaan näyttävä. Kaupungissa asuvan tai kulkevan kokemuksille on annettava oma arvo ja niiden kannalta olennaiset alueet on tuotava suunnittelukeskustelun piiriin, jotta niitä ei heti alkuunsa pyyhittäisi arkkitehdinpaperista pois. Tarjolla oli myös uusia työskentelytapoja suunnittelussa: esimerkkinä toimi peli, jossa puuhan luova hauskuus oli synnyttänyt ajatuksia ja yhteistyötä eri alojen ihmisten välille, ja jossa suunniteltava ympäristö pyrittiin ottamaan huomioon mahdollisimman laajana kokonaisuutena. Innovatiivisten ajatusten kuuleminen on mielenkiintoista, tosin siinä saattaa helposti tuntea itsensä asiantuntijoiden keskustelua sivusta seuraavaksi maallikoksi, jolla ei ole asiaan mitään sanottavaa.

Enemmän pohdittavaa tarjosi luennon lopulla esille tullut kysymys ”poliittisista tiloista”. Lehtovuoren väittämän mukaan epävarmuus (rakennuksen tai paikan kohtalosta) avaa tilan poliittiselle keskustelulle. Esimerkkinä voidaan verrata vaikkapa VR:n makasiini-

neja (silloin kun makasiinien tilanne ei ollut vielä ratkennut) ja kaapelitehdasta. Vaikka kummankin paikan käyttötarkoitus voi muuttua ja se on kohtalaisen vapaasti keskusteltavissa, kaapelitehdas ei ole poliittisen keskustelun kohde, sikäli kun sen asema ei ole uhattu. Makasiinit puolestaan herättivät keskustelua ja tuottivat liikehdintää niin kauan kuin niiden tulevaisuus pysyi avoimena. Tällaisten ”väliaikaisten” tilojen merkitystä kaupungissa ja sen suunnittelussa Lehtovuori painotti. Asia on kaupunkisuunnittelun kannalta hankala ja hipoo sen rajoja, sillä poliittinen keskustelu ei voi olla suunniteltua tai suunnittelijan vallassa. Voiko keskeneräisyyttä omaksua suunnittelun piiriin?

Yleisöstä kysyttiin, miten tällainen ajatus voi toimia käytännössä. Lehtovuorella oli esittää esimerkkejä Manchesterista, Berliinistä ja Amsterdamista. Pihan rakennustyömaalle oli tehty väliaikainen beach, ryhmä ihmisiä oli kattanut tilapäisen aamiaispöydän eri kaupunkeihin, hylätylle telakalle oli järjestetty avoin tila erilaisille hankkeille. Vastaavanlaista näkisi mieluusti myös Helsingissä. Väliaikaisten tilojen käyttäminen kuulostaa järkevältä kaupungissa, joka on läpeensä suunniteltu, jossa tiloja toiminnalle on hyvin vaikeata löytää, tai se on kovin kallista. Toisaalta myös toimijoiden on oltava valmiita toteuttamaan projekteja keskeneräisissä ja väliaikaisissa tiloissa. ☹ (HYT)

☛ Viimeisellä Katseen filosofia -luennolla, keskiviikkona 9.11. Kiasman seminaarihuoneessa taiteilija Jussi Kivi luennoi aiheesta ”Joutomaa”. Tilaisuuteen on vapaa pääsy.
☛ Panu Lehtovuoren kotisivut:
www.panulehtovuori.net

Uskontoja etsimässä

TÄNÄ SYKSYNÄ KRIITTINEN KORKEAKOULU ON lisännyt yleisöluentojen tarjontaa. Yhden sijasta järjestämme nyt kaksi maanantai-iltojen luentosarjaa, joiden lisäksi jatkuvat Kiasman Katseen filosofiaa-luennot, ja uutena tulee myös filosofisia käytäntöjä käsittelevä sarja.

Perinteiset maanantai-illat alkoivatkin totuttua aiemmin, jo syyskuun alkupuolella. Suuret maailmanuskonnot- sarja suunniteltiin ja toteutettiin yhdessä Ekosäätiön kanssa. Johdantoluennon lisäksi käsiteltiin viittä suurta uskontoa: kristinusko, juutalaisuus, islam, hindulaisuus ja buddhalaisuus. Kutakin esittelemään pyydettiin kaksi alustajaa, joista toinen oli kyseisen uskonnon tutkija, toinen sen tunnustaja.

Kokonaisuus onnistui hyvin. Filosofi Johannes Ojansuu piti vauhdikkaan ja yleisöön menevän avausluennon uskontojen yleisestä merkityksestä nykyhetken maailmassa. Ojansuun mukaan paljon puhuttu maailmistuminen ei ole mikään vastaus ihmisen ongelmiin, sillä ihminen päinvastoin oman olemassaolonsa vuoksi tarvitsee kosketusta pyhyyteen. Pyhyys taas on paljolti rajallaolaa, ihmisen rajallisuuden tunnustamista.

Kristinuskosta alustivat Jyri Komulainen sekä Jaana Räntilä. Meidän kulttuurimme kannalta tutuin ja läheisin aihe keräsi jonkin verran muita vähemmän kuulijoita ja keskustelukin vielä hiukan haki uomiaan. Myöhemmin iltoina kuulijoita oli joka kerta 80-90 henkeä, lähes täysi sali.

Iltojen mittaan saimme paljon tietoa ja näkökulmia eri uskonnoista, niihin liittyvistä kulttuuriperinteistä ja niiden harjoittamisesta. Syviin opillisiin kysymyksiin, historian yksityiskohtiin tai eri suuntausten välisiin erimielisyyksiin ei lyhyissä puheenvuoroissa voitu eikä ollut syytäkään paljoa paneutua. Sen sijaan saimme erinomaisia kiteytyksiä olennaisista asioista. Esimerkiksi Gideon Bologowsky kertoi seikkaperäisesti juutalaisuuden harjoittamisesta ja Tapani Harviainen vahvisti juutalaisuuden olevankin lähinnä oikean toiminnan, ei niinkään oikea opin harjoittamista.

Sama hedelmällinen perusasetelma toistui myöhempinäkin iltoina. Suomessa pitkään asunut Yousri Youssef kertoi huumorin sävytyksellä omasta tiestään islamin harjoittajana – matka on vienyt egyptiläisestä uskonnon hallitsemasta maalaiskylästä urbaaniin Suomeen. Muiden tutkijavieraiden tapaan Helena Hallenberg korosti sitä, että islamin kaltainen maailmanlaajuinen uskonto on aina hyvin moninainen ilmiö eikä siitä ole yhtä tulkintaa.

Kahdella viimeisellä kerralla kulttuurien vuorovaikutus näkyi käytännössä tavallaan päinvastaisessa muodossa. Janne Kontala kertoi asiasta hindulaisuuteen ja Maira Peränen buddhalaisuuteen sitoutuneen suomalaisen

näkökulmasta. Måns Bron ja Tiina Hyytiäisen alustukset puolestaan tarjosivat mahtavat ja selkeästi esitetyt tietopaketit peruskäsitteistä ja käytännöistä.

Yleisö osallistui joka kerta aktiivisesti keskusteluun, kuten tapana on ja mukana olleet hyvin tietävät ennenkin olleen tapana. Joitain samoja teemoja toistui hedelmällisesti illasta toiseen, esimerkiksi kysymys naisen asemasta kunkin uskonnon piirissä, tai eri uskontojen suhde alkoholiin ja darwinismiin. Kovin kiihkeitä väittelyjä ei syntynyt, inspiroivaa ajatuksen lentoa sitä enemmän. Kiitokset keskustelijoille ja koko yleisölle, jokaisesta illasta jäi mukava ja onnistunut vaikutelma.

Suuret kysymykset eri uskontojen eroista ja yhtäläisyyksistä jäivät luonnollisesti askarruttamaan edelleen. Tietyt yhtäläisyydet korostuivat: kun esimerkiksi armon keskeisyyttä usein korostetaan juuri kristinuskoon kuuluvana piirteenä, niin tällä luentosarjalla sitä kyllä löydettiin muistakin uskonnoista. Toisaalta uskontojen pitkiin traditioihin tutustuminen herättää kunnioitusta jokaista niitä kohtaan erikseen.

Jokainen uskonto on omalla tavallaan syvästi kohdannut ihmisen suuret kysymykset, uskontojen moninaisuus on rikkaus niin kuin kulttuurienkin, eikä moninaisuus estä niiden välisen suvaitsevaisuuden mahdollisuutta. Jokaisen uskonnon ydin tuntui löytyvän hartaassa ihmisyydessä, ja jyrkät ääri liikkeet ovat aina poikkeuksia, vaikka ihmisen maailmaan myös niitä näkyy mahtuvan. ☹️ (EO)

Filosofiaa käytännön toimintana

FILOSOFINTIA PIDETÄÄN YKSINÄISENÄ TOUHUNA, mutta syntyvaiheistaan aina tähän päivään asti sitä on harrastettu myös yhdessä. Jo antiikin Kreikassa ja Roomassa filosofinen keskustelu kehittyi toimintamuodoksi, jossa tähdättiin ihmisten auttamiseen. Tällaista toimintaa edustaa nykyisin filosofinen praktiikka. Suomessa filosofinen praktiikka on toiminut vuodesta 1999 lähtien ja nykyisin sillä on myös oma yhdistys. Monille asia on kuitenkin etäinen ja saattaa herättää negatiivisiakin mieltä. Mistä tarkemmin ottaen on kyse?

Praktiikka tuo mieleen perinteisen psykologin, psykoanalyytikon tai muun terapeutin vastaanoton, jonne ongelmista kärsivä tulee etsimään apua. Filosofisellekin vastaanotolle tullaan etsimään apua, mutta itse praktiikassa ei keskitytä ongelmiin. ”Filosofit korostavat, että heidän keskeinen tavoitteensa on saada ihmiset ajattelemaan itse. Useimmat terapiat taas keskittyvät auttamaan ihmisten ajankohtaisten ongelmien ratkaisussa, koska sitä terapiaan tulevat asiakkaat yleensä toivovat.” Näin kertoo Suomen Filosofisen Praktiikan yhdistyksen puheenjohtaja Antti Mattila. Esimerkiksi yksi filosofisen praktiikan toimintamuoto, ns. sokraattinen keskustelu ”tähtää osallistujien käsitysten selkeyttämiseen ja tutkimiseen, ei suoranaisesti kenenkään osallistujan ajankoh- taisen ongelman helpottamiseen”.

Filosofinen keskustelu siis houkuttelee keskustelijoita itse tutkailemaan omia käsityksiään, ehkäpä samalla oikomaan niitä ja ottamaan niihin etäisyyttä. Onko filosofisessa praktiikassa yhtenäistä ajatusta siitä, mikä tässä auttaa? Mattila vastaa: ”Näkemyksiä siitä mitä filosofin praktiikan tulisi sisältää, on yhtä paljon kuin filosofejakin. Kenties tämä heijastaakin filosofian olemusta: kaikki on kyseenalaistettava.” Mutta vaikka käsitykset sisällöstä voivatkin vaihdella ja tulla kyseenalaistetuksi, yhteistä filosofi-praktikoille ovat tietynlaiset auttamisen keinot: ”Filosofin työvälineitä ovat mm. looginen päättely ja argumentointi (perustelut ja vastaesimerkit), epäselvien näkemysten selkeyttäminen (käsiteanalyysi), sekä taustaoletusten ja lähtökohtien kyseenalaistaminen.”

Entä millaista filosofisen praktiikan tarjontaa on? Onko keskustelu toiminut käytännössä? Antti Mattila on pitänyt filosofista vastaanottoa Helsingissä kuuden vuoden ajan. Vastaanotolla on saattanut keskustella kahden kesken omasta elämäntilanteestaan ja ajankohtaisista huolista, ja myös koko päivän kestäviä sokraattisia ryhmäkeskusteluja on järjestetty. Palaute keskusteluista on ollut myönteistä. Mattilan mukaan asiakkaat ovat olleet yleensä ottaen hyvin tyytyväisiä. Kokemuksena on ollut, että keskustelu on auttanut näkemään oman tilanteen uudella tavalla, uusista näkökulmista. ☺

Kirjallisuutta ja linkkejä:

De Botton, A. ”Filosofian lohdutukset” H:Ki: WSOY, 2003.

Boethius: ”Filosofian lohdutus” Tre: Vastapaino, 2001.

Hadot, P. ”Philosophy as a way of life”

<http://www.ptypes.com/practice.html>

<http://www.filosofinenpraktiikka.com/artikkelit/s24-27.html>

Kirjoituksen lähteenä
Mattila, A. (1998).
”Kerro filosofille huolesi”.
Yliopisto-lehti 3: 24–27,
sekä Antti Mattilan haas-
tattelu sähköpostitse.

Voiko filosofia lohduttaa?

— luentosarja filosofisesta praktiikasta

Tiistaisin klo 18.00–20.00 Helsingin yliopiston päärakennuksen (Fabianink. 33) vanhan puolen luentosalissa 13. Järjestää Kriittinen korkeakoulu ja Suomen Filosofisen Praktiikan Yhdistys. Vapaa pääsy. Tervetuloa!

- 8.11. Filosofia yrityksissä ja dialogiset käytännöt
FM, tutkija Sebastian Slotte
- 15.11. Filosofaa lapsille
FM, opettaja Hamu Juuso
- 22.11. Voiko filosofia lohduttaa?
FM Elli Arivaara-Suomalainen

Kriittisen korkeakoulun kuvataidekoulu

Kuvallinen työskentely painottuu maalauksen ja piirustukseen. Opiskelu on yksilöllistä, pääasiassa havaintoon perustuvaa ja myös väri-ilmaisuun houkuttavaa. Lähtökohdana ihminen, maisema, asetelma ja tila. Voit lähteä alkeista tai jatkaa vanhaa harrastustasi hyvinkin kunnianhimoisesti. Kuvataidekoulu tarjoaa myös erinomaisen mahdollisuuden hankkia valmiuksia ammattiopintoihin, kartoittaa alan erilaisia kouluttautumisvaihtoehtoja sekä tilaisuuden pohtia kuvataiteilijan ammatin luonnetta. Maalaus- ja piirustusmateriaalit jokainen hankkii itse, materiaaliopissa annetaan ohjausta.

HARJOITTELEMME NÄKEMISTÄ, tutkimme muistikuvaa ja katsomme, minne mielikuvi-
tus yltää. Hankimme teknisiä valmiuksia ja
pyrimme oman ilmaisun kannalta tärkeiden
elementtien hahmottamiseen.

Opettajana taidemaalari Heli Heikkinen, kriittikittalaisuuksissa myös muita alan
tuntijoita.

Kuvataidekoulun ohjelmaan sisältyy myös yksilöllisiä kotitehtäviä, piirtämistä mu-
seoissa ja muissa sopivissa kohteissa sekä tai-
dehistoriaan, taiteen filosofiaan ja havaitse-
miseen liittyviä luentoja, jotka järjestetään
Kiasmassa. Kuhunkin luentoon liittyy suosi-
teltava lukupaketti.

Opiskelu sopii kaikille, joille maalaami-
nen ja/tai piirtäminen on intohimo. Vielä
enemmän opiskelusta saa irti, jos on kiinnos-
tunut kuvan tekemisen taustoista ja kulttuu-
rista yleensä. Kuvataidekoulu on osa Kriitti-
sen korkeakoulun opetusta, joten opiskelijalla
on mahdollisuus osallistua Kriittisen muu-
hunkin toimintaan kuten yleisöluentoihin,
taiteiden ja filosofian välisiä yhteyksiä luotaa-
viin Virtaa-klubeihin sekä opintopiireihin.

Keväällä tulossa uusi iltaryhmä 9.2.2006
alkaen torstaisin klo 16.30–19.30 Tehtaanka-
dun ala-asteella. Iltaryhmään voi ilmoittau-
tua 15.1.2006 mennessä. Hinta on 125 euroa/
lukukausi. Tervetuloa!

Eheys ja kaiken

Eero Ojanen | Kirjoitus perustuu teokseeni *Ihmisen filosofia*, Kirjapaja 2005

ON TAPANA SANOA, ETTÄ NYKYÄN maailma on jotenkin peruuttamattomasti ja kokonaan hajonnut. Mitään kokonaiskuvaa ei enää voi muodostaa.

Tarkkaan otettuna suosikkiväite kumoaa itsensä heti kättelyssä. Jos joku väittää, että mitään kokonaisuutta ei ole tai että sellaista ei voi tietää, niin silloinhan hänellä on tieto koko maailmasta. Miten muuten voidaan niin varmasti julistaa, että kaikki on hajonnut tai että kokonaisuutta ei voida tietää?

Usein väite esitetään nimenomaan siinä muodossa, että maailma olisi hajonnut juuri nyt. Ennen sen saattoi hahmottaa kokonaisuutena, mutta enää ei.

Samanlaisia väitteitä on kuitenkin esitetty vaikka kuinka kauan. Kirjallisuuden alueella sanottiin 1950-luvulla yhteiskun-

nan muuttuneen niin monimutkaiseksi, ettei mitään synteesiä enää voi tehdä. Tuli Väinö Linna ja kirjoitti sen, mitä sanotaan synteesiksi. Sen jälkeen on sitten sanottu, että kyllähän joku Väinö Linna vielä saattoi sen tehdä, mutta enää se ei ole mahdollista. Eli tarvitaan vain, että joku taas tekee sen, se ei sinänsä ole yhtään sen vaikeampaa tai mahdollisempaa kuin ennenkään.

Kokemus siitä, että nykyhetki on sekava ja hajonnut, menneisyys taas selkeä ja järjestyntynyt, näyttää kuuluvan ihmisen ajankokemisen pysyviin piirteisiin. Samaa valitusta nykyhetken kummallisuudesta ja maailman sekaisiin menosta on esitetty niin kauan kuin mitään dokumentteja ajan kokemisesta ylipäätään on. Ei se ole mikään nykymaailman

teoria

objektiivinen piirre eikä meidän nyt elävien ihmisten tekemä uusi keksintö.

Kokonaisnäkemys maailmasta on siis yhtä mahdollinen asia kuin ennenkin. Nykyajan surkeiden väärinkäsitysten joukkoon kuuluu myös se, että kokonaisnäkemys tai eheys niin usein samaistetaan jonkinlaiseen autoritaarisuuteen tai jopa siihen kamalaan totalitarismiin.

II

ALBERT EINSTEIN SANOI jossain yhteydessä, että tieteellisen teorian kaunein kohtalo on jäädä elämään laajemman teorian erityistapauksena. Teoriaa ei siis kokonaan hylätä, vaan se sisältyy uuteen, edistyneempään teoriaan. Tämä on tuttua Hegelin filosofiasta, ja näin-

hän Einsteinin oman suhteellisuusteorian kehittämisessä myös tapahtui.

Tähän asti on ihmisen suhteen oltu kuin newtonilaisen luonnontieteen valossa. Tosi-asiat ja arvot on erotettu eri maailmoikseen aivan kuten aika ja avaruus ennen. Ja päädytty usein siihen, että arvot eivät ole lainkaan totta. Ihmisen suhteellisuusteoria, jossa tosiasiat ja arvot, aika ja arvot tai totuus ja aika muodostavat yhtenäisen jatkumon, olisi askel kohti eräänlaista ”kaiken teoriaa”. Tosiasioiden ja arvojen jatkumo on helppo todistaa. Ylhäällä-alhaalla on siitä esimerkki. Ihmisen maailmassa paikan objektiivinen kuvaus ja moraalinen järjestys muodostavat elimellisen jatkumon. Emme voi sanoa, missä ▶

paikan kuvaus loppuu ja arvostuksen kuvaus alkaa. Ne menevät limittäin.

Tosiasioden ja arvojen jatkumo tarkoittaa sitä, että arvot ovat aivan yhtä lailla totta kuin tosiasiat. Ne ovat totuuden toinen puoli, välttämätön osatekijä. Ilman arvoja ei ole tosiasioita.

Tämä merkitsee pelkän luonnontieteen näkökulman ylittämistä. Ihmisen selittäminen on sekä hengen että luonnon selittämistä. Jos haluamme kokonaisnäkemystä tai jonkinlaista ”kaiken teoriaa”, emme voi lähteä luonnontieteestä, koska se on vain yksi näkökulma todellisuuteen. Tietenkin voidaan puhua kaiken teoriasta luonnontieteessä, se on eri asia, enkä luonnontieteen ulkopuolelta puutu siihen lainkaan. Kaiken teoria kirjaimellisesti otettuna sen sijaan on kokonaisuuden, tietämisemme perusteiden, siis filosofian aluetta.

III

OLEN OTTANUT TEOKSISSANI käyttöön ylitajunnan käsitteen, joka on askel eteenpäin Jungista. Tai tietenkin Freud avasi teitä, mutta hänen tiedostamattoman tai alitajunnan teoriansa ovat vain eräs erityistapaus, joka menee helposti harhaan, koska niissä nähdään tai suostutaan näkemään vain osa tämän alueen kokonaisuudesta. Jungin kollektiivinen tiedostamaton meni jo eteenpäin, mutta Jungillekin arkkityypit ovat liiaksi arkaista jäännettä, pitkän kehityksen tulosta. Myöskään Jung ei ehkä riittävän selvästi tavoita piilotajunnan luonnetta nimenomaan ylitajuntana. Eikä ihmisen tietoisuudessa ihmeellisintä ole minkään piilotajunnan, alitajunnan tai ylitajunnan syöverit sinänsä, vaan aivan tavallinen arkipäivän tieto. Ihmeellisinä on se, että pystyn näkemään suunnilleen oikein, pystyn suunnittelemaan huomisen

päivän toimintaani, ja toteuttamaankin sitä. Ihmeellistä on, että pystyn tuntemaan asioita, kokemaan niitä.

Näin kuljetaan henkisen todellisuuden kokonaisteorian alueella, ja se on samalla ihmisen maailman kokonaisteoria. Myös luonnon maailma osana ihmisen maailmaa näyttäytyy tämän teorian erityistapauksena. Ylitajunta on jatkoa kaikelle sille mitä Freudin ja Einsteinin avaamien teiden kautta on tullut esiin. Ylitajunnan näkökulma on siis merkitykseltään verrattavissa näihin kahteen yhdessä, yhtä aikaa, jolloin myös näistä kahdesta syntyvä kolmas on jotain aivan muuta, enemmän kuin nuo kaksi erikseen. Ylitajunnan näkökulma avaa varsin suuria asioita, eikä ole ihme, että tämä ajattelu ei tule näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa saavuttamaan kovinkaan suurta suosiota.

Jos todella teemme Kaiken teoriaa, niin siinä on kyettävä yhdistämään maailma ja tietoisuus, joka maailmaa tarkastelee. Tietoisuuden itsensä on tultava tutkimuksen kohteeksi, mutta tietoisuutta ei voi tarkastella samalla tavoin kuin ulkopuolista esinettä. Tietoisuuden objektiivisen luonteen tavoitamme silloin, kun tavoitamme tietoisuuden yhtä aikaa olemassaolevana tosiasiana ja omana toimintanamme, mukanaolona.

Luonnon tutkimisen välineitä ovat koheet, havainnot, luonnonlakien, voimien ja mekanismien avulla selittäminen. Tietoisuudessa on omat lakinsa, jotka ilmenevät toisella tavalla kuin luonnon. Tietoisuus ei ole olevaa siten kuin luonto, tietoisuus on pyrkimystä, suuntautumista. Pyrkimys suuntautuu aina johonkin, ja pyrkimyksen yleinen päämäärä on hyvä.

Hyvä taas on moraalinen asia. Tietoisuuden peruslaki on siis moraalinen. Se on olemassa objektiivisesti ja meidän kauttamme, nimen-

omaan yhtä aikaa, nimenomaan pyrkimykseenä. Voidaan sanoa että luonnonjärjestys ja moraalinen maailmanjärjestys ovat kumpikin todellisuuden puolia, jotka liittyvät saumattomasti toisiinsa. Ne ovat saman asian kaksi puolta, aalto ja hiukkanen. Yhdessä ne ovat todellisuus, ja todellisuuden realistinen tavoittaminen edellyttää siksi molempien mukanaoloa.

IV

RAKKAUS, MORAALI TAI TIETO ovat absoluuttisia tosiasioita, joita voi verrata valon nopeuteen aineellisen maailman teoriassa. Ylitajunta on valo, se jonka valossa näemme, sielun tai mielen valo asioihin. Rakkaus, hyvyys tai valon nopeus ovat teoreettisesti samantyyppisiä käsitteitä. Valon nopeutta ei koskaan saavuteta, mutta silti valo on koko ajan totta, näkyvisämme, kaiken olemassaolon perusta. Sama koskee hyvyttä.

Valon käsite on siis joka yhdistää. Luonnontiede on erityistapaus, jossa valo on vain fysiikaalinen ilmiö. Ylitajunnan teoria voi ottaa valon koko totuuden esille. Valo ei ole vain fysiikan ilmiö vaan käsite, jota käytämme myös kun puhumme tiedosta, hengestä, viisaudesta, sivistyksestä. Eikä ole sattuma, että valossa on sekä fyysinen että henkinen merkitys. Molemmat ovat totta, molemmat ovat ensin. Joku voi sanoa, että henkinen valo on vain kielikuva, sopimus, mutta yhtälailla myös fyysinen valo on ihmisen luoma käsite, kielikuva. Jos sanomme, että fyysinen valo on totta niin henkinen valo on tietenkin yhtä paljon totta, vaikka niiden totuus on eri tyyppistä. Jos sanomme, että valo on ihmisen fyysisen maailman perusasia, niin tämä on tietoisuuden tulosta, hengen valon aikaansaama väite.

Luonnontieteellisen suhteellisuusteorian valo on siinäkin mielessä erityistapaus että siinä puhutaan ensi sijassa valon nopeudesta. Ikään kuin valo olisi jonkin kappaleen tavoin ensin yhdessä paikassa ja siirtyisi siitä jollain nopeudella toiseen. Mutta valohan ei ole yhdessä paikassa ja siirry toiseen vaan ihmisen kannalta valon todellisuus on sitä, että valo on yhtä aikaa kaikkialla missä se on. Valo on periaatteessa kaikkialla, mutta valoa myös puuttuu, valo muodostaa pimeyden kanssa vastakohdan. Valon nopeus ei ole tosiasiaa ihmisen kannalta merkitsevä asia, valon läsnäolo taas on.

Hengen valo on juuri tätä: se ei ole yhdessä paikassa. Sillä ei ole tiettyä nopeutta, ei se tarvitse mitään nopeutta koska se on yhtä aikaa kaikkialla missä se on, tai se voi olla kaikkialla. Sillä ei ole nopeutta mutta sillä on suunta, pyrkimys, se on pyrkimys valoon itseensä, tietoon, totuuteen, hyvään. Valo on toisaalta pyrkimystä valoon itseensä, toisaalta tarvitsemme valon, jotta näemme muut asiat. Valon kaksoisluonne on siis asiat, jotka ovat valossa, ja valo itse. Myös ylitajunnan teoria päättyy siis valon kaksoisluonteeseen.

V

YLITAJUNNAN TEORIA ON ihmisyyttä korostava, optimistinen, älyllis-teoreettinen ja myös hyvin uskonnollinen suhde maailmaan. Se ei ehkä varsinaisesti ole keksintö, siis uusi ja mullistava löytö. Päinvastoin tässä on kyse todellisuudesta joka on aina ollut olemassa ja joka on tavallaan tiedetty. Siksi tämän kaiken ei pidäkään olla keksintö vaan jotain joka hyvin hitaasti avaa tietään tietoisuuteen, tai sitten ei avaa.. Tieteen maailmassa nykyiset valtavirrat kulkevat suurelta osin aivan päinvastaiseen suuntaan, mutta eihän totuus välttämättä ole ajassa edistyvä ilmiö. ►

Hyvän teoria, tai ylitajunta, on sangen toisenlainen asia kuin teorialta on usein totuttu ajattelemaan. Olemme tottuneet väittämään, että teorian ja varsinkin uuden teorian täytyy olla jotain hyvin vaikeaa. Yhä useammin tieteen taholta sanotaan jo etukäteen, että teoria varsinkin nykymaailmassa on vain huipputiedemiesten asia, mutta tämä on jälleen väite, jota ei voida etukäteen osoittaa. Tieteen suhde totuuteen on usein halu lisätä omaa valtaa, varmistaa jo etukäteen se oletukseksi asetettu tilanne, että totuus on vain tiedeyhteisön sisäinen asia. Tässä tiedeyhteisö muistuttaa yhä esimerkiksi kirkon piirissä jo kauan sitten hylättyjä kantoja. Luonnontieteellisessä mielessä teoria on tietysti luonnon-tieteen sisäinen asia, mutta entä jos kaiken teoria, todellisuuden perimmäinen luonne, onkin melko yleisesti ihmisen ymmärrettävissä?

VI

KOKONAISNÄKEMYS, KAIKEN TEORIA ei tarkoita sitä, että selitämme jokaisen pienen yksityiskohdan. Kaiken teoria on kokonaisuuden teoria, joka selittää sen mitä pohjimilta on tai mistä maailmassa on kysymys. Kaiken teoria asettaa lähtökohdan kaikelle muulle, antaa vastaamisen pohjan.

Kaiken teoria ei silloin ole niinkään selitys vaan lähtökohta. Se on maailma, se missä me olemme. Maailma on yhtä aikaa tosiasia ja pyrkimys, toisin sanoen myös vaatimus. Siksi teorian on oltava yhtä aikaa tosiasia ja vaatimus.

Kaiken teoria on saattaa olla jotain yllättävää, mutta siksi, että se on niin helppo ja yksinkertainen asia. Se vaatii rohkeutta, rohkeutta suostua yksinkertaisiin, monen mielestä naiiveilta tuntuviin perustotuuksiin. Olen jos aiemmin esittänyt muotoilun, joka kai-

ken teoriana voisi vastata suhteellisuusteorian kuuluisaa peruskaavaa. Muotoilu kuuluu: ollaan ihmisiksi. Mutta kaiken teorialle voi löytyä, löytyy ja on syytäkin löytyä myös muita, toisenlaisia ja yhtä hyviä ja tosia muotoiluja.

Ajatus, että totuus olisi vaikea asia, on eräs nykyajan myytti ja vallankäytön väline. Siihen uskotaan yleisesti, ja myytti on juuri sellainen asia johon yleisesti uskotaan ja jota pidetään niin itsestäänselvänä, ettei sitä varsinaisesti tarvitse perustella. Siksi nimenomaan materialismi on nykyajan myyttistä ajattelua. Kukaan ei ole todistanut tai voi todistaa, että aineelliset tarpeet ovat ennen henkisiä tai että aine on henkeä, koska tällainen todistus voi olla vain kehäpäätelmä. Jokainen tällainen todistus perustuu henkeen, koska todistaminen itse on vain hengen toimintaa. Materialistinen väite itsekin on nimenomaan hengen tuote ja sellaisena osoitus hengen kiistattomasta olemassaolosta. Ilman hengen ensisijaisuutta ei ole olemassa minkäänlaista materialismia, mutta hengen ansiosta voimme sitten pohtia myös materialismin kiintoisia ongelmia.

Tällainen ajattelun itseymmärryksen lisääminen on se, mitä oman aikamme rationaalinen ajattelu tarvitsee. Atomipommi oli sekä symbolinen että konkreettinen esimerkki siitä, miten aiempi käsitys teorian ja arvojen suhteesta on tullut äärirajoilleen eikä sitä voi enää entisessä mielessä soveltaa. Ihminen otti käyttöön keksinnön josta hän ei tarkkaan ottaen tiennyt mitä oli tekemässä. Se oli varoitusta. Siksi enää ei voi luoda vielä suurempaa teoriaa joka mahdollistaisi väärinkäytettynä vielä suuremman tuhon. Ajatus siitä, että on erikseen keksintö ja sen käyttö, teoria ja sen käyttö, ei tällä asteella enää päde. Tullaan jo niin suuriin asioihin, niin lähelle valon nopeutta, että jatkumo ja todellisuuden käyris-

tymä huomataan. Teoria ja sen käyttö ovat sittenkin jatkumo, se alkaa käyristyä ja sen jatkumoluonne huomataan kun tullaan kyllin suuriin asioihin ja nopeuksiin. Teorian itsessään on silloin sisällettävä oma moraalinsa. Se mikä hyväksytään totuudeksi, tulee olla sellaista että se kelpaa totuudeksi myös moraalissa mielessä. Jos jokin asia ei täytyä totuuden kaikkia vaatimuksia, sen totuutta on syytä epäillä eikä sitä ole syytä ottaa käyttöön ennen kuin sen totuudellisuudesta on varmistuttu.

Yksinkertaisesti: kestävän kehityksen ajatuksen on edettävä luonnosta moraalisesti kestävän suuntaan, jos se aikoo toteuttaa todellista kestävää kehitystä myöskään luonnossa. Uutta luontosuhdetta ei synny ilman uudenlaista moraalisuuhdetta, ja uusi luontosuhde taas on käytännön välttämättömyys ihmiskunnalle. Ekologia ja ekologinen kriisi on osoitus toisenlaisen tieto-arvo-jatkumon välttämättömyydestä.

VII

TOTUUS ON VÄLTTÄMÄTÖN ja se toteutuu joka hetki. Ajattelu on matkaa totuudessa, ei matka totuuteen. Tämä erottelu on tärkeää tehdä. Väite, että ihmiskunta ei ole löytänyt totuutta on väärä. Ihmiset ovat löytäneet totuutta, myös absoluuttista vaikka kuinka paljon, joka hetki. Ei totuus ole ollenkaan niin ihmeellinen asia. Arkinen selviäminen on myös totuutta. Tuolla sataa, täytyy pukeutua sen mukaan. Linnut lentävät, absoluuttinen totuus.

Älä tapa on samoin absoluuttinen totuus, jonka ihmiskunta on löytänyt jo kauan sitten. Sen noudattamisessa on vaikeuksia, mutta tämä ei muuta sen totuusluonnetta miksiäkään, tai päinvastoin korostaa sitä entisestään.

Ihmisen arkisen selviämisen kyky ja älä tapa-kyky taas ovat välttämättömässä yhtey-

dessä keskenään. Jälkimmäisen avulla edellinen voi toteutua, ilman jälkimmäistä myös edellinen alkaa rakoilla ja romahtaa, kuten oman aikamme maailma hyvin osoittaa. Ilman moraalien perusteita, kestävää luottamusta ja oikeudenmukaisuutta ei ole mitään kestävää yhteiskuntaa, eikä ilman kestävää yhteiskuntaa ole mitään ihmisarvoista elämää.

Totuus on välttämättömyys, ja koska ihminen pystyy erehtymään, totuus on jotain jota tavoitellaan, siis tavallaan arvo. Mutta tavallaan totuus on enemmän kuin mitä arvolla nykyään tarkoitetaan, se on pikemmin kaikkien arvojen perusta ja lähtökohta. Ja kun sanon olevani totuudessa, niin kyse on totuuden suhteesta minuun, ei totuuden henkilökohtaisesta omistamisesta. Voin olla totuudessa siksi, että kaikki muutkin voivat olla. Totuus on nimenomaan avoin kaikille ja kaikilla on tai ainakin voi olla sitä, samoin kuin kaikilla on erehdystä.

Moraali lähtee totuudesta. Vallhe on moraalinen käsite ja sen katsotaan olevan perustaltaan jotain, joka on väärin. Poikkeukset tai tulkinnanvaraisuudet lähtevät vain tämän yleisen lähtökohdan pohjalta. Ihmiskunnan perusasia on, että totuus ja epätotuus eivät ole moraalisesti yhdentekeviä. Totuuden olemassaolo on siten moraalinen kysymys. Totuus ja moraali liittyvät alusta alkaen toisiinsa, eivät ole erillisiä. Siksi kokonaisteorian on ylitettävä mekanistinen, newtonilaista luonnontiedettä muistuttava nykyaistattelu.

Totuus on arkinen välttämättömyys, ja tämän tajuaminen puolestaan on henkinen rakenne. Kun ihminen vaistoaan tämän, hän tajuaa että totuus on yhtä aikaa molempia. Totuus on käytännön elämän ehto ja se tarkoittaa, että totuus itse on kaiken elämän peruslaki, todellisuuden perustava rakenne. ☺

Saatteeksi.....Tämä artikkeli perustuu esitykseen, joka kuului Kriittisen korkeakoulun Studia Generalia –luentosarjaan ja pidettiin maaliskuun 21. päivänä 2005 Helsingin yliopistossa. Yhteisyys ja yhteisöllisyys kuuluvat ihmisyyteen ja ovat ymmärrettäviä fenomenologisen ihmiskäsityksen perusteella. Ihmissuhteissaan ihmisellä on mahdollisuus valita, miten kohtaa toisen ihmisen. Valinnat johtavat joko siltojen rakentumiseen ihmisten välille ja samalla eheytymiseen tai muurien ja esteiden rakentumiseen ihmisten välille ja siten masentumiseen ja hyvinvoinnin vähenemiseen. Eheyttävät ihmissuhteet mahdollistavat sosiaalisen pääoman kasvun ja siten eheyttävän yhteisöllisyyden. Artikkelin ja pidetyn esityksen ydinsisältö kiteytyy Liisa Lehtorannan (2004) runossa seuraavasti:

Sinä kuulit minut
vaikka en mitään puhunut, näit minut,
vaikka tyhjä olin.

Sinä maistoit elämän suolan
jäätäneiltä huuliltani,
aistit lämmön
huurteisen kehoni uumenista.

Sinä haistoit minut
kalmanhajusta huolimatta.

Sinä annoit minut
minulle takaisin.

Yhteisyys ja yhteisöllisyys ihmisen eheyttäjänä

Irma Kiikkala, THT, hoitotieteen dosentti, kehittämisspäälikkö

Yhteisyyden ja yhteisöllisyyden perustana oleva ihmiskäsitys

Fenomenologisessa lähestymistavassa ihminen voidaan ymmärtää ehyeksi kokonaisuudeksi, joka toteuttaa ympäristönsä ja omien valintojensa perusteella oman elämänsä tarkoitusta ja tulee omaksi persoonakseen. Kasvunsa ja kehittymisensä myötä ihmisellä on karttuva määrä omia yksilöllisiä kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä, joten hän kehittyi elämänsä kuluessa yhä yksilöllisemmäksi ja siten yhä ainutkertaisemmaksi persoonaksi. Ihminen todellistuu yhtäaikaa kehoallisuutena, tajunnallisuutena ja situationaallisuutena, mikä tarkoittaa ehyttä jakamattomaa kokonaisuutta eri olemuspuolineen. Ihmisen eri ulottuvuudet ”resonoivat” keskenään, mutta eivät ole toisistaan irrotettavissa,

eivätkä ne asetu kausaalisiin syy-seuraus – suhteisiin (Rauhala 1989).

Situationaalisen luonteensa vuoksi ihminen tulee omassa elinympäristössään suhteisiin ympäristönsä kanssa samoin kuin toisten ihmisten kanssa. Suhteessa ympäristöönsä ihminen saa vaikutteita ja kokemuksia, jotka ovat hänen persoonallisuutensa ”rakennusaineita”. Buberin (1993) mukaan ihmis-suhteissa on yhdenvertaisuuteen perustuvia minä-sinä – suhteita, mutta myös minä-se – suhteita, joissa toinen on kohde, jota voidaan tarkastella kuin mitä tahansa ulkoista objektia. Minä – sinä – suhteissa tapahtuu valitsemista ja valituksi tulemistä, jolloin ihmisten välille syntyy yhteys. Tämä yhteys tarkoittaa ihmisten keskinäistä ►

Yhteisyys ja yhteisöllisyys ihmisen eheyttäjänä

kohtaamista, yhteyttä, joka mahdollistaa dialogin. Dialogissa toinen koskettaa toista, toisen mieli koskettaa toisen mieltä ja tämän kosketamisen kautta "meitä koskettaa ikuisen elämän henkäys" (Buber 1993).

Levinasin (Bernasconi & Critchley 1991, Levinas 1996, Wallenius 2004) mukaan ihmisen perimmäinen tarkoitus ja perimmäinen arvo on ihmisen sosiaalisessa ulottuvuudessa eli juuri siinä, missä kohdataan toinen ihminen. Olemme olemassa toisiamme varten eli elämisessä toisen kanssa toista varten. Kohtaamme toinen toisemme ja kohtaamisen perimmäinen tarkoitus on olla toista varten: "Tässä olen!" Samalla tulemme ihmisen eettisyyden perustaan, kohdatessamme toisen ihmisen tulemme vastuullisiksi siitä, että kohtaamme tai puutumme toisen elämään. Suhteessa toiseen on elämän perusetiikka, koska olemme toista varten.

Ihminen sinänsä ei Levinasin (Wallenius 2004) mukaan ole hyvä eikä paha, mutta ihmisellä on kyky valita hyvän ja pahan välillä. Valitessaan oman tapansa kohdata toinen ihminen, ihminen voi pyrkiä hyvään ja samalla kehittymään ihmisenä. Ratkaisevaa on se, millä tavalla on toista ihmistä varten. Hyvään pyrkivässä kohtaamisessa ihmisellä on vastuu toisesta ja vastuu konkretisoituu huolehtimisena, huomioon ottamisena ja hyvää tarkoittavana tekoina. Toinen kohdataan aidosti, jolloin kohtaamisessa on elämän pyhyys: toiselle tahdotaan hyvää uhrautuvasti eli ilman vaatimusta vastapalveluksesta.

Ihmisten välinen yhteisyys syntyy toisen aidossa yhdenvertaisessa kohtaamisessa. Yhteisyys syntyy ihmisen sosiaalisessa ulottuvuudessa ja siinä on yhteisöllisyyden ydin. Yksittäisten minä – sinä -suhteiden luonne voi laajentua yhteisöjen eri yksilöiden välisten

suhteiden luonteeksi, jolloin yhteisöihin syntyy toisten hyvään pyrkivä kulttuuri.

Erilaisia tapoja kohdata toinen ihminen: eheyttävää yhteisyyttä ja masentavaa ohittamista

Ihmisellä on itsellään mahdollisuus valita se tapa, jolla kohtaa toisen ihmisen. Toisaalta, ihminen on aina yhteydessä elinympäristöönsä ja sen monet suhteet ja mahdollisuudet ovat aina läsnä. Oma valinta asettuu kokonaisuuksiin, joissa on oman valinnan mahdollisuuden ulkopuolelle jääviä yhteyksiä ja merkityksiä. Tutkimuksissa onkin tarpeen analysoida erilaisia tapoja kohdata toinen ihminen. Haldórsdóttir (1996) tutki sairaanhoidossa hoitotyöntekijöiden tapaa kohdata potilaana oleva ihminen. Keräämänsä aineiston perusteella hän löysi yhteensä viisi erilaista kategoriaa, jotka hän tiivistä kahdeksi erilaiseksi päälähestymistavaksi: toinen päälähestymistapa on toista ihmistä tuhoava, musertava, pakottava ja rajoittava tapa kohdata toinen. Käytännössä se ilmenee esimerkiksi kiireenä, tietämättömyytenä, epäilevänä asenteena, pakottamisena ja yksin jättämisinä. Toinen päälähestymistapa on toista ihmistä vahvistava, kasvua ja kehittymistä edistävä, suojeleva ja tukeva. Se ilmenee käytännössä läsnäolona, kunnioituksena, aktiivisena paneutumisena, kuulemisena, todesta ottamisena, rauhallisuutena ja kiinnostuksena. Tuhoava ja musertava lähestymistapa johti siihen, että ihmisten välille kasvoi yhteydet estäviä muureja ja potilaat masentuivat ja murtuivat niin, että heidän hyvinvointinsa väheni. Toista ihmistä vahvistava kohtaaminen puolestaan rakensi siltoja ihmisten välille ja potilaat kokivat voimaantuvansa niin, että heidän hyvinvointinsa lisääntyi.

Koivisto (2003) tutki psykoosin kokeneiden ihmisten elämää. Tutkimuksessa kysyt-

tiin muun ohessa sitä, millaiset seikat olivat lisänneet tai estäneet eheytymistä. Potilaat pitivät esimerkiksi turvattomuutta, epäluotamusta, kiirettä, puutteellisia vastauksia, pakkotoimenpiteitä ja rauhattomuutta eheytyamisen esteinä, kun taas rauhallisuus, hyväksyntä, positiivinen kohtelu, ymmärrys, läsnäolo ja yhteistyö omaisten kanssa lisäsivät eheytymistä.

Pesonen (2005) tutki potilaiden kokemuksia mielenterveyspalveluista ja keskittyi hyväksynnän kokemukseen. Potilaat kuvasivat tilanteita, jotka vahvistivat heidän kokemustaan omasta arvokkuudesta ja myönteistä suhtautumista omaan elämäntilanteeseensa. Arvokkuuden kokemus auttoi hyväksymään itsensä ja tämä kokemus vahvistui silloin, kun työntekijä oli kiinnostunut, välitti aidosti, uskalsi olla lähellä, kuunteli, ymmärsi ja antoi aikaansa. Itsensä hyväksyminen näytti vahvistuvan silloin, kun auttajan pyrkimykset ja potilaan kokemukset kohtasivat. Potilas tunsii voimaantuvansa ja hänen kokemuksensa omasta ihmisarvosta vahvistuivat.

Kokemus omasta arvottomuudesta murensi mahdollisuutta hyväksyä itsensä ja tämä kokemus vahvistui silloin, kun hoitava työntekijä mitätöi, alisti, jätti kuulematta potilaan asian, ”väänsi väkisin johonkin viitekehykseen”, ei ottanut todesta tai jätti yksin. Arvottomuuden kokemus ja itsensä hyväksymisen puuttuminen merkitsivät sitä, että potilas ja työntekijä eivät kohdanneet toisiaan, potilas sen sijaan koki häpeää, syyllisyyttä ja epätoivoa eli hänen kärsimyksensä lisääntyi. Eriksen (1995) kutsuu tällaista hoidossa syntyvää kärsimystä hoitokärsimykseksi.

Yhteisyys ja todellinen kohtaaminen ihmisten välillä luovat mahdollisuuden eheytymiselle ja hyvinvoinnin lisääntymiselle, kun taas kohtaamattomuus ja ohittaminen vä-

hentävät hyvinvointia ja lisäävät kärsimystä. Eheyttävä kohtaaminen tulee esille Eila Kujalan (2004) runossa ”Me” seuraavasti:

*Päämäärää vailla
sokeana harhailin,
pakomatalla.*

*Sinussa näin kuvani
suostuin omaan mittaani.*

Yhteisyydestä yhteisöllisyyteen

Yhteisyys, joka kasvaa toiselle hyvää tahtovassa kahden ihmisen välisessä aidossa kohtaamisessa, laajenee yhteisöissä myönteiseksi, yhteisön jäseniä eheyttäväksi voimaksi, yhteisöllisyydeksi tai sosiaaliseksi pääomaksi. Yhteisöllinen eheytyminen tulee esiin vertaistukiryhmissä, josta eräs esimerkki on internetin keskustelupalstoilla toinen toistaan tukeva pienten lasten äitien verkosto. Munnukka ym. (2002) tutkivat internetissä käytyjen keskustelujen sisältöjä ja merkitystä. Pienten lasten äidit etsivät kontaktia toisiin äiteihin, tukea ja apua erilaisiin pulmiin, he etsivät tietoa ja samalla seuraa. Internetin keskustelupalstoilla kohdatut äidit vastasivat toistensa odotuksiin, jolloin he kokivat kuuluvansa omia voimavarojaan vahvistavaan yhteisöön. Yhteisöllisyyden kokemus vahvistui, kun äidit järjestivät nettikeskustelujen lisäksi henkilökohtaisia tapaamisia.

Hyypä (2002) kirjoittaa, että sosiaalinen pääoma on resurssi, jonka tuloksena yhteisön demokratia ja hyvinvointi lisääntyvät. Hän päätyi tutkimuksissaan siihen, että sosiaalinen pääoma eli yhteisöhenki lisäsi ihmisten fyysistä ja psyykkistä terveyttä jopa enemmän, kuin yksilöllinen inhimillinen pääoma. Nettiäitien kokemukset viittaavat samansuuntaisiin kokemuksiin.

Yhteisyys ja yhteisöllisyys ihmisen eheyttäjänä

Lopuksi

Ihminen kehittyy omaksi persoonakseen ihmissuhteissa ja todellistuu ihmisenä. Ihmissuhteissa valitaan se, millä tavalla ollaan ihmisten yhteisöissä. Valittavana on dikotominen hyvän ja pahan välinen valinta siitä, tahdotaanko toiselle hyvää vai ollaanko välipitämättömiä ja tehdään pahaa. Siinä toteutuu ihmisen elämän perustavaa laatua oleva eettisyys.

Kirjallisuus

Bernasconi R., Critchley S. (1991) *Re-Reading Levinas*. Indiana University Press, Bloomington.

Buber M. (1993) *Minä ja sinä*. WSOY, Juva.

Eriksson K. (1995) *Hoitokärsimys. Kärsivä ihminen hoidossa*. Åbo Akademi, Vaasa.

Halldórsdóttir S. (1996) *Caring and Uncaring Encounters in Nursing and Health Care – Developing a Theory*. Doctoral thesis. University of Linköping, Linköping.

Hyypä M. (2002) *Elinvoimaa yhteisöstä sosiaalinen pääoma ja terveys*. PS – kustannus, Keuruu.

Koivisto K. (2003) *Koettu hallitsematon miinus psykoottisen potilaan hoitotyön lähtökohdaksi*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Oulu.

Kujala E. (2004) *”Me”*. Kirjassa *Sinulle voin kertoa – runoja ja kuvia vertaisuudesta*, toim. Tyybäkinen M. Mielenterveyden keskusliitto, Helsinki.

Eräiden tutkimusten mukaan hyvää taivoitteleva kohtaaminen tuottaa hyvinvointia ja eheyttämistä, kun taas hylkäävä, välinpitämättömän ja pakottava kohtaaminen tuottaa masentumista, estää eheyttämisen ja vähentää hyvinvointia. Aidot ihmisille hyvää tahtovat kohtaukset voivat muuttaa kulttuuria, synnyttää yhteishenkeä ja tuottaa siten eheyttä, hyvinvointia ja terveyttä. Ihmisillä on mahdollisuus valita, halutaanko vahvistaa eheyttävää yhteisöllisyyttä. ☺

Lehtoranta L. (2004) *Sinä kuulit...* Kirjassa *Sinulle voin kertoa – runoja ja kuvia vertaisuudesta*, toim. Tyybäkinen M. Mielenterveyden keskusliitto, Helsinki.

Levinas E. (1996) *Etiikka ja äärettömyys*. Gaudeamus, Helsinki.

Munnukka T., Kiikkala I. (2001) *Virtuaali-hiekkalaatikko. Äitien kokemuksia Internetin postituslistoista arjen apuna*. Yhteiskuntapolitiikka 6, vol. 66, 513–522.

Ojanen E. (1999) *Hyvyyden yhteiskunta*. Kirjapaja, Hämeenlinna.

Pesonen A. (2005) *Asiakkaiden kokemuksia mielenterveyspalveluista*. Lisensiaatintutkimus. Kuopion yliopisto.

Rauhala L. (1989) *Ihmisen ykseys ja moninaisuus*. SHKS, Helsinki.

Wallenius T. (2004) *Filosofian toinen. Levinas ja juutalaisuus*. Niin & näin –lehden filosofinen julkaisusarja, Tampere.

Eheytyminen— matkalla kohti elämän ydintä

Niina Reina, sairaanhoitaja, koulutussuunnittelija, Eheytyksen syli ry:n puheenjohtaja

HENRYK SKOLIMOWSKI SITEERAA kirjassaan *Ekofilosofia* T. S. Eliotia seuraavaan tapaan: ”Missä on Elämä, jonka olemme kadottaneet elämiseen? Missä on viisaus, jonka olemme kadottaneet tietoon? Missä on tieto, jonka olemme kadottaneet informaatioon?”

Eheytyminen on näkökulma, joka vie meidät lähemmäksi todellista tietoa ja viisautta, elämän kokemista sekä omaa itseämme kuin nykypäivän maailmaa ja sen toimintoja pitkälti ohjaava ja arvottava loputon informaatio, viisautta vailla oleva tieto ja hektisyys ilman elämän syvyyttä. Intuiitiivisuus, hiljainen tieto ja henkisyys ovat niin ikään eheytymiseen läheisesti liittyviä teemoja, joiden kautta tämän prosessin ainutlaatuista luonnetta on mahdollista lähestyä.

American Holistic Nurses’ Associationin määritelmän mukaan eheytyminen on paluuta kohti yksilön luonnollista eheää kokonaisuutta. Se on prosessi, joka yhdistää keskenään yhtä tärkeitä ja tasa-arvoiset kehon, mielen ja hengen ulottuvuudet syvällisellä sisäisen ymmärryksen tasolla niin, että se johtaa kohti eheytymistä ja tasapainoa. Edelleen se voi johtaa yhä monimuotoisempiin henkilökohtaisen ymmärtämyksen ja merkityksen tasoihin. Eheytyminen voi myös olla synkro-

ninen fyysisen parantumisen kanssa, vaikkakaan se ei ole synonyymi sille.

Hoitotieteessä eheytymistä onkin tutkittu ja määritetty juuri terveyteen liittyvänä asiana. Tällöin terveys myös nähdään vain sairauden poissaltoa laajempänä ja kokonaisvaltaisempänä tilana. Englannin kielen termi ”curing” tarkoittaa parantumista ja parantamista aivan kuten eheytymistä tarkoittava sana ”healing”, mutta se keskittyy pääasiassa fyysiseen ulottuvuuteen sekä sairauden merkien ja oireiden poistamiseen. Näkökulmana se on sairauskeskeinen.

Prosessina ”curing” on yleensä ennakoitavissa ja sen myötä saavutetut paranemistulokset ovat helposti mitattavissa ja vertailtavissa. Henkilölle saattaa tosin kehittyä tilalle uusia oireita, eikä ”curing” ole aina mahdollista, esim. kroonisten ja parantumattomien sairauksien kyseessä ollessa. Nykyaikainen länsimainen lääketiede on pitkälti ”curing”-lähtöistä.

”Healing” puolestaan juontuu jo terminä vanhasta anglo-saksin sanasta ”haelan”, mikä tarkoittaa kokonaisena olemista tai kokonaiseksi tulemistä. Niinpä se voidaankin ymmärtää kokonaisvaltaisena eheytymisenä, joka kattaa yhtälailla kehon, mielen ja hengen ulottuvuudet. Eheytyminen on aina luova ja ►

Eheytyminen – matkalla kohti elämän ydintä

uniikki prosessi ja näin ollen sen tulokset eivät ole välttämättä ennakoitavissa eikä niitä voida mitata tai vertailla samalla tavoin kuin ”curingin” aikaansaamaa muutosta.

Eheytyminen ei välttämättä johda fyysisen tason parantumiseen, mutta se on aina mahdollista. Ihminen voi nimittäin saavuttaa uuden tasapainon ja hyväksynnän tilan parantumattoman sairauden tai kuolemankin edessä. Se on näkökulmana ihmis- ja yksilökeskeinen sekä pintaa syvemmälle menevä.

Pitkään eheytymistä ja siihen liittyvää terapeuttisen kosketuksen menetelmää tutkinut hoitotieteilijä Janet Quinn kiteyttää eheytyksen olevan oikeisiin suhteisiin asettumista. Tällöin jotain ikään kuin lokahtaa paikoilleen niin, että uusi tila on entistä harmonisempi ja tasapainoisempi. Tätä ykseyden ja sopusoinnun lisääntymistä voi tapahtua niin ihmisen omassa kokonaisvaltaisessa olemuksessa kuin suhteissa muihin ihmisiin, asioihin tai tilanteisiin.

Eheytyminen on myös aina vuorovaikutteinen prosessi. Niinpä kokonaisvaltaiseen eheytymiseen perustuvat hoitomuodot tukevat ja edesauttavat sekä hoidettavan että hoitajan eheytymistä. Eheytyksen aikaansaamien muutosten vaikutukset leviävät tavalla tai toisella ympäröivään maailmaan aivan kuten veteen heitetyn kiven aikaansaamat pienet laineet laajenevat renkaina keskipisteensä ympärille.

Maailma pyörii päivä päivältä yhä kiihkeämmällä vauhdilla. Jossakin mielessä se lisää hyvinvointia. Silti pahoinvointiakin riittää enemmän kuin soisi, ja se ilmenee lukuisin eri tavoin niin pienemmissä kuin suuremmisakin mittasuhteissa. Kuinka esimerkiksi pidämme huolta niin yksilöinä kuin yhteisöinä vanhuksista, sairaista, lapsista, särkyneistä ihmisistä, ihmisyydestä ylipäättään? Entä mikä

on tänä päivänä suhteemme luontoon, kaiken elämän antajaan ja perustaan?

Eheytymiseen ja aitoon välittämiseen perustuvaan hoitamiseen syventynyt hoitotieteilijä Jean Watson katsoo sairaanhoitajilla olevan erityisvastuun eheytymisprosessien edistäjinä. Näkemystään hän perustelee sillä, että nykypäivänä hoitotyöntekijät ovat ammattikuntana ikäikaisen elämää vaalivan hoivaamisen elementin haltijoita ja toteuttajia. Kaikki eheytyminen alkaa itsestä, ja Watson katsoo sairaanhoitajan alkupisteeksi ylöspäin kohoavalle spiraalille, jolla hän kuvaa yksilöstä lähtevän eheytymisprosessin kehitystä ja laajenemista omaan lähiyhteisöön, instituutioihin, yhteiskuntaan ja edelleen koko maailmaan.

Itse näen jokaisen ihmisyyksilön kallisarvoisena elämän vartijana, jonka käsissä on oman vaikutuspiirinsä rajoissa päättää, kantaaako osansa ihmisenä olemisen vapaudesta ja vastuusta. Matka eheytyksen taipaleella on elämän pituinen. Sen varrelle mahtuu niin kuoppia kuin kiviäkin, joihin voi kipeästi satuttaa itsensä. Se on kuitenkin myös tie, jonka varrella asuvat elämän täyteys, sydämen viisaus ja tieto siitä, mikä elämässä on kaikkein kallisarvoisinta. Ja onko lopulta olemassa arvokkaampaa kokemusta, kuin käsitteä edes hetkellisesti olevansa matkalla kohti elämän ydintä? ☘

Lisätietoja:

www.eheytymisensyly.fi

Lähdekirjallisuutta:

Dossey, Barbara Montgomery - Keegan, Lynn - Guzzetta, Cathie E. (Eds.) 2000. *Holistic Nursing, A Handbook for Practice*. Third Edition. Gaithersburg, Maryland: Aspen Publishers.

Watson, Jean 1999b. *Postmodern Nursing and Beyond*. Churchill Livingstone

Kristillinen teologia ja henkinen eheys

TT Olli-Pekka Vainio

“Herra, meidän isäimme Aabrahamin, Iisakin ja Israelin Jumala, säilytä tällaisina ainiaan kansasi sydämen ajatukset ja aivoitukset ja ohjaa heidän sydämensä puoleesi. Ja anna minun pojalleni Salomolle ehyt sydän noudattamaan sinun käskyjäsi, todistuksiasi ja säädöksiäsi, toimittamaan kaikki tämä ja rakentamaan tämä linna, jota varten minä olen valmistuksia tehnyt.” 1. Aik. 29: 18–19

EHEYS EI KÄSITTEENÄ OLE varsinainen teologisesti vakiintunut termi. Raamatussa se esiintyy vain muutamia kertoja, eikä länsimainen teologia ole uhrannut sille merkittävästi aikaa – ennen kuin nyt. Postmodernin kulttuurin teologisiin vaikutuksiin kuuluu muun muassa uskonnon, tässä tapauksessa kristinuskon, tarkasteleminen sen vaikutuksista käsin. Toisaalta on todettava, että ihmisen henkinen tasapaino on aina ollut teologisesti ja sielunhoidollis-käytännöllisesti esillä koko kirkon historian ajan. Kuitenkin vasta viime aikoina teologiaa on alettu arvioida sen ”eheyttävyyden” näkökulmasta.

Tällöin sitä mitä eheydellä on tarkoitettu, on kuitenkin määritelty varsin erilaisilla tavoilla. Karismaattinen kristillisyys on luonut teologioita, joissa Pyhän Hengen yhtenä vaikutuksena nähdään ihmisen tunne-elämän eheytyminen mystisen kokemuksen kautta. Tällöin eheytyminen nähdään Jumalan aikaansaamana reaalisenä vaikutuksena, joka parantaa jollain tavoin elämän laatua. Toisaalta liberaalimmat suuntaukset ovat nähneet uskonnon arvon siinä, kuinka se auttaa ihmistä itse-realisaatiossa. Tällöin ei ole tarpeen olettaa mitään erityistä Jumalan toimintaa, vaan kyseessä on uskonnollisen materiaalin tuoma apu ihmisen omille sielunkyvyille.

Molemmat suuntaukset kykenevät varmasti parantamaan ihmisen elämänlaatua. Kuitenkin klassisen teologian näkökulmasta eheydellä on tarkoitettu hieman muuta kuin edellä mainituissa postmodernin teologian suuntauksissa. Raamatussa eheydellä tarkoitetaan lähinnä uskollisuutta Jumalan käskyille. Hapreankielen sana ’ehyt’ (shalem) merkitsee ’kokonaista’ ja ’täydellistä’ (vrt. shalom, rauha). Ollakseen ehyt, ihmisen on eletävä Jumalan käskyjen mukaan. Jotta eheyden ja käskyjen yhteys tulisi ymmärrettäväksi

on nähtävä ajatuksen taustalla oleva tietty luomisteologinen perusta.

Langennut luomakunta

Kristillinen teologia erottaa toisistaan luomisen ja lankeemuksen. Luominen ja lankeemus ovat tietenkin tapahtumina uskon kohteita, eikä niiden todenperäisyyttä voida aukottomasti todentaa. Näillä uskomuksilla on kuitenkin sangen merkittäviä seurauksia tavallisen elämän kannalta. Ensinnäkin opetus luomisesta merkitsee luomakunnan lähtökohtaista hyvyttä. Jumalan ei ollut pakko luoda maailmaa, vaan hän valitsi vapaasti luoda sen. 1. Mooseksen kirjan kirjoittaja toteaa luomiskertomuksessa, että kaikki Jumalan luoma oli hyvää. Toisin sanoen materia ja aineellinen hyvinvointi ja ns. maalliset ilot eivät ole sinänsä pahoja. Ihminen voi nauttia ystävyydestä, hyvästä ruuasta, viinistä, seksistä, taiteista, vanhemmuudesta, saunomisesta, autosta, kaakeliuunista, kännykästä jne. Kristillisen luomisopin tarkoitus on alleviivata ajatusta siitä, että nautinto on hyvä ja Jumalan luoma asia. Nautinnolla on myös vaikutusta ihmisen henkisen hyvinvoinnin kannalta.

Martti Luther, joka kärsi toisinaan syvästä masennuksesta, kirjoitti paljon synkän mielenlaadun voittamisesta. Omantunnon syytösten ja masennuksen keskellä on ”jä-tettävä ne mietteet, jotka Perkele tarjoilee meille ja käännämme mieleemme toisenlaisiin ajatuksiin, huvituksiin ja kauniisiin nai-siin, lähdemme kävelyille, syömme, juomme, menemme ystävien luo, puhelemme heidän kanssaan ja olemme iloisia, sillä näin voimme päästä irti raskaista ajatuksista.”

Luomakunnan hyvyttä varjostaa kuitenkin lankeemus. Sinänsä hyviä asioita voidaan käyttää väärin, jolloin eheys menetetään. Maailma sellaisena kuin sen nyt havaitsemme

ei kuvasta Jumalan alkuperäistä tahtoa. Maailmassa ilmenee asioita, jotka eivät siis ole Jumalan tahdon mukaisia. Lankeemus ei kuitenkaan ole totaalisesti tuhonnut ihmisen kykyä tietää ja toimia alkuperäisen luomisen mukaisesti eikä myöskään nauttia siitä.

Ihminen elää mielenkiintoisessa jännitteessä. Hän toisaalta tietää mitä on täydellisyys ja sen mikä on hyvää, mutta silti hän pakenee sitä. Tämä pakeneminen ilmenee vapaaehtoisina pahoina tekoina, joita ihminen tekee mielellään, vaikka tietää ne vääriksi. Vaikka luomisen ja lankeemuksen historiallisuutta on voi epäillä, emme kuitenkaan voi epäillä sitä mitä koemme silloin, kun teemme valintoja.

Elämän käyttöohjeet ja omantunnon kauhut

Lankeemuksen jälkeisessä maailmassa, jossa alkuperäinen harmonia on tuhoutunut, on mahdollista silti löytää alkuperäisen luomisen intentio. Kristillinen teologia lähtee kuitenkin siitä, että tämä yhteys täytyy rakentaa Jumalan käskyjen ehdoilla. Toisin sanoen ihminen ei voi käyttää vain omaa itseään mit-tana sille, kuinka paljon ja millä tavoin hän voi luomakuntaa hyödyntää. Eheyden tavoittaminen on mahdollista vain, jos luomakunnasta nautitaan sen tekijän ohjeiden mukaisesti. Kymmentä käskyä onkin tavattu kutsua ”elämän käyttöohjeiksi”.

Vaikka jokainen maailman ihminen tuntee ”elämän käyttöohjeet”, kristillinen teologia kuitenkin toteaa tämän luonnollisen laintunteuksen häiriintyneen. Jokainen periaatteessa tunnistaa Jumalan käskyt, mutta hän ei todellisuudessa halua noudattaa niitä, eikä aina edes tiedä mitä jossakin tilanteessa tulisi tehdä. (Room 1:20-21; 2:14-15.) Siksi luomisen jälkeen käskyt on ilmoitettu uudelleen Kymmenen Käskyn muodossa ja samasta

syystä Kristus ja apostolit selittävät Uudessa testamentissa käskyjä.

Aina valistukseen asti eheys tulkittiin suhteessa käskyihin. Tällöin eheyden puute oli Jumalan tahdon vastainen toiminta eli synty, joka rikkoi ihmisen sisäisen ja ulkoisen harmonian. Jos ihminen ymmärsi tehneensä väärin, hän koki syyllisyyttä ja synnintuntoa. Synnintunnon alla ihmistä piinasivat 'omantunnon kauhut' (terrores conscientiae).

Keskiaikaiselle ja reformatoriselle teologialle synnintunnon kokeminen oli olennainen tekijä. Voidaan kuitenkin kysyä, missä määrin moderni ihminen kokee vastaavia tunteita? Lutherin synnintunnon kokemusta on kuvattu neljän aspektin kautta. On helppo nähdä, että ahdistuksen elementit ja ilmene- mismuodot ovat melko universaaleja.

- 1) Luther ymmärsi, että ainoastaan sellainen teko on hyvä, joka tehdään vapaaehtoisesti ja puhtain motiivein.
- 2) Ihmisen teot eivät ole vain vajaita hyvässä, vaan olemukseltaan korruptoituneita ja pahoja.
- 3) Ihminen ei voi hyvittää mitenkään tekemäänsä pahaa.
- 4) Hän ei voi muuttaa omaa historiaansa ja tehdä tekojaan tekemättömiksi.

Jokainen terve yksilö havaitsee itsessään edes joskus edellä mainittuja syyllisyyden ilmene- mismuotoja. Tämä syyllisyys ei kuitenkaan välttämättä ole mitenkään uskonnollista. Filosofi ja teologi Sören Kierkegaard erottaa- kin toisistaan syyllisyyden ja synnintunnon. Syyllisyys muuttuu synnintunnoksi silloin, kun ihminen havaitsee rikkoneensa teoillaan Jumalan tahtoa. Syyllisyys ei kohdistu mi- hinkään jumaluuteen, vaan on vain ihmisen "moraalista krapulaa". Synnintunto taas on Kierkegaardin sanoin "pelkoa ja vavistusta", jossa ihminen on kauhuissaan Jumalan

edessä tekemänsä pahan tähden. Hän ym- märtää, ettei ole rikkonut ainoastaan lähim- mäistään vastaan, vaan itse Jumalaa vastaan, joka on kaiken hyvän lahjoittaja.

Kristillisessä teologiassa syyllisyyden ja varsinkin synnintunnon kokemusta pidetään positiivisena ja toivottavana asiana, koska se mahdollistaa paluun eheyteen synnintun- nustuksen ja anteeksisaamisen kautta. Eheys lähtökohtaisesti on elämää Jumalan käskyjen mukaan. Kuitenkin koska ihminen ei itse ole luonut käskyjä, vaan nekin ovat hänelle an- nettua lahjaa, vain lahjan antajan antama syn- ninpäästö voi vapauttaa hänet syyllisyydestä.

Klassisen teologian näkökulmasta tie eheyteen kulkee synnintunnustuksen ja syn- ninpäästön kautta. Kyseessä ei siis ole suo- raan ihmisen tunne-elämään tapahtuva vai- kutus, vaan menneisyydessä tapahtuneiden pahojen tekojen anteeksiantaminen. Tämän ei kuitenkaan tarvitse kieltää tai tehdä tyh- jäksi uskonnon muita ehyttäviä vaikutuksia – ja kyllähän syyllisyydestä vapautuminen jos mikä on elämän laatyua parantavaa. Olen- naista kuitenkin klassisessa eheys-käsityksessä on ensisijaisesti Jumala-suhteen korjaantumi- nen, joka tähtää tuonpuoleiseen pelastukseen – ei niinkään tässä ajassa havaittavat psyykki- set hyödyt. Lisäksi kristillisen kirkon historia osoittaa, että usein Jumalan käskyjen ja oi- keudenmukaisuuden periaatteiden noudatta- minen vie ihmisen tilanteisiin, jotka ovat hä- nelle epäedullisia ja tuottavat hänelle ajallista kärsimystä (esim. Mooses, Luther, Desmond Tutu, Martin Luther King).

Kierkegaardilainen läpikuultoisuus

Sören Kierkegaardin Kuolemansairautta voi- daan pitää yhtenä merkittävimpänä teoksena, joka yhdistelee ihmisen henkiseen tervey- teen liittyviä ja teologisia elementtejä. Teos

on tästä syystä juuri eheys-teeman kannalta erityisen merkittävä. Kuolemansairaudessa Kierkegaard kuvaa ihmisen ihanteellista tilaa 'läpikuultoisuutena'.

Tämä näet on se kaava, joka kuvaa minuuden tilaa silloin, kun epätoivo on juurineen poistettu: suhteutumalla itseensä ja tahtomalla olla oma itsensä minuus perustuu läpikuultoisesti siihen valtaan, joka sen on asettanut.

Mitä tämä mystinen lause merkitsee? Nähdäkseni 'kierkegaardilaista läpikuultoisuutta' voidaan selittää seuraavalla tavalla. Ensinnäkin ihminen ymmärtää luotuisuutensa: ihminen on hyvän Jumalan

tarkoituksellisesti luoma olento, mutta alempi kuin Luoja, ja tästä riippuvainen (vallan asettama). Näin ihminen voi nähdä elämällään tarkoituksen.

Toiseksi tästä seuraa se, että ihminen voi odottaa Jumalan apua, joka liittyy muun muassa syyllisyyden ja epätoivon poistamiseen. Lisäksi ihminen voi kiittää Jumalaa tästä avusta. Uskonnollinen kirjailija C.S. Lewis onkin kuvannut ihmisen valmiutta antaa kiitosta muille ihmiselle ja Jumalalle yhtenä henkisen tasapainon olennaisena tekijänä.

Kolmanneksi ihminen ymmärtää Jumalan käskyjen velvoittavuuden. Tällöin ihminen voi hahmottaa tekojaan suhteessa johonkin normistoon sekä käskyjen kautta hän kokea syyllisyyttä ja nähdä itsessään olevia vääristymiä. Tämä tekee kuitenkin ihmisen epätoivoiseksi.

Neljänneksi ihminen voi vastaanottaa anteeksiantamuksen. Tätä läpikuultoisuus varsinaisesti merkitsee. Ihminen ei pidä mitään salassa, vaan on avoin Jumalan ja muiden edessä; hän suostuu läpivalaistavaksi. Hän haluaa vapautua vääristä minäkuvistaan ja nähdä itsensä Jumalan rakastavin silmin.

Viidenneksi ihminen voi saada lahjaksi uuden elämän. Tällöin ihminen on varsinaisessa mielessä oma itsensä. Koska ihmisen minuus perustuu nyt johonkin muuhun kuin ihmisen omaan käsitykseen ja muiden mielipiteisiin itsestään, hän on vapaa olemaan sitä mitä on – Jumalan luoma ja armahdettu.

Lopuksi

Kierkegaardin eheys-diskurssi osuu mielenkiintoiseen saumaan suhteessa siihen mistä lähdimme liikkeelle. Toisaalta jotkut suuntaukset korostavat Jumalan suoraa vaikutusta ihmisen sielunelämään. Perinteinen kristillinen teologia sen enempää kuin Kierkegaardkaan ei tarjoa helppoa tietä eheyteen. Kristinuskoa voidaan Kierkegaardin sanoin luonnehtia "ajatukseksi jotka haavoittavat pohjaan saakka". Eheäksi tulemisen ehto luontaisen eheyden illuusion särkeminen – joka on usein tuskallinen ja pitkä prosessi. Tätä aspektia karismaattisessa teologiassa ja käytännöissä ei aina osata huomioida.

Toisaalta Kierkegaard oli moderni ihminen, joka näki ympäristössään tänään jo arkipäiväistyneen immanentismin: totta on vain se, mikä voidaan havaita aistein. Tällaisessa todellisuudessa Jumalalle ei perinteisessä mielessä ollut sijaa. Kierkegaardin mukaan ihminen tarvitsee kuitenkin toiseutta ollakseen oma itsensä. Raamatullinen paradoksi on läsnä Kierkegaardin ajattelussa: vain Kristuksen orja voi olla tässä maailmassa vapaa. Puhdas tämänpuoleisuus ajautuu nihilismiin; se ei kykene antamaan elämälle muuta tarkoitusta kuin kuoleman.

Kierkegaard näkee vanhan syyllisyys-diskurssin tärkeyden; ihminen on tunnettava itsensä! Kuitenkin pelkkä itsensä tunteminen ajaa ihmisen epätoivoon. Tästä pelastaa vain se, mikä on epätoivoa suurempi, ihmisen Luoja. ☺

Kertojan ääni

Marja Wich-Markula

ARKKIENKELI OULUSSA (1976) oli Anu Kaipaisen läpimurtomaani. Eikä suinkaan vähiten voimakkaan ja omaperäisen kertojan äänensä ansiosta. Romaanin tapahtumat sijoittuvat Ouluun, keskelle Suomen sodan (1808-1809) värikkäitä vaihteita. Sen kronikkamainen eepinen kerronta tuo mieleen Grimmelshausenin kolmikymmenvuotisen sodan kuvauksen *Simplicissimus*.

Kaikkitietävä kertoja kuvaa rintaman liepeillä sijaitsevan sotilassairaalan ja siviiliväestön arkea. Kun kuolema väijyy ladon takana, yksinäisyys ja turvattomuus saa niin naiset kuin miehet etsimään rakkautta, kukin miten kykenee.

Romaanin päähenkilö on vauraan Schaggin talon ”hullu” Leena. Tyttöpolo kulkee kumarassa kuin linkkuveitsi, pitää vasenta kättään kämmenpuoli ylöspäin ristiselän kohdalla, oikea taas keräilee maasta kaikkea mitä hän sattuu tarvitsemaan: hevosenpullia, leivänpölköjä, sormia, raajoja, hiuksia. Keran hän löytää ojasta jopa kokonaisen miehen, jonka silmissä pilvet kulkivat.

Mutta Leena haluaa elävän miehen, ei vain sormea jossa kylläkin kultainen sormus.

Kertojan ääni kulkee lyyrisin sävyin keskellä kauhistuttavia, humoristisia, jopa groteskeja tapahtumia. Kun Schaggin rouva kieltelee synnyttäneensä tyttärensä Leenan, tyttö kuulee papilta, että ihminen on maasta tullut

ja maaksi taas muuttuva. Siitä hän päättelee, että kun Schaggin rouva oli käynyt pellolla kyykylleen ja multaa oli mennyt rakoon, siitä hän syntyi.

Leena saa asua Schaggin vanhassa saunassa. Isäntä teetättää rakennuksen ja saunan väliin korkean aidan ja äiti istuttaa siihen humalapensaansa. Näin Leena on piilossa katseilta. Mutta hän haluaa löytää rakkaan itselleen, aivan kuin sisarensa Ulriikka ja Maria.

Leenan elämää kuvataan iloisena arkisena aherruksena, mutta kuvaus liikkuu sen ohessa maagisen realismin kerroksissa. Tytön lapsuudenystävä Agnes, joka hukkui hääpäivänään liukastuessaan laiturilta, on siirtynyt Leenaan, valittua jään alta hänelle menetettyä rakkauttaan, hiukset vedessä. Agneksessa voi nähdä Leenan alter-egon, intohimoisaa kärsivän naisen. Kun tyttöpolo istuu saunansa rapuilla ja toivoo tanssittajaa, kuningas Kustaa IV Aadolf ilmestyy hänelle ja kehottaa Leenaa hakemaan itselleen miehen sotilassairaalan pihasta kuolleiden pinosta. Hän paljastaa samalla työlle, että arkkienkeli Miikkael tulee Ouluun ja koston sodassa riehuvalla ilmestyskirjan pedolle. Myös kansanparissa liikkuu huhu, että arkkienkeli Miikkael olisi tullut Ouluun.

Näin Leena löytää keskellä yötä Miikkaelin, jota lääkäri ja kaksi apumiestä raahaa-

vat. Hän kuulee heidän puhelevan, että liekö sotilas kuollut, kuiskivan kantaneensa jo tarpeeksi kuolleita ja jättävän mytyn keskelle pihaa. - Tämä on minun mieheni. Tämän minä otan, tyttö sanoo ja raahaa miehen saunansa.

Kertoja näyttää Leenan rakkauden Miikkaeliin alussa lapsellisen hyväuskoisena. Tyttöraiskan päähän ei pälkähä, että mies olisi kuollut. Hän juottaa ruumiille avannosta hakemaansa vettä, mutta kun tämä ei virkoa, hän antaa koko voimallaan tekohengitystä. - Pistää, älä puhu niin paljon, Miikkael pyytää kesken elvytyksen ja niin paraneminen alkaa, mutta pääsee vasta vauhtiin, kun Leena ostaa suudelmalla sotilaslääkäriltä kaikki sairailan kuumeläkkeet: spriit ja muut viinakset. Leena uskoo heti, että mies on kuninkaan mainitsema arkkienkeli Miikkael. Kertoja näyttää uskottavin välähdyksin kuinka päähenkilöstä kasvaa rakkauden tunteva, äidillinen nainen.

Välillä kertoja fokalisoi Miikkaeliin, piirtää miehen naiivin rakkauskäsitteen ymmärtävä hymy huulillaan. Parannuttuaan Miikkael joutuu synnintuntoon, vanhempiensa ja jumalan edessä, kun muistaa kaikki kielletyt rakkaudentekonsa. Hän paljastaa Leenalle olleensa siankin kanssa. Leena kysyy oliko se mukavaa. - Ei ollut, mies tunnustaa ja kehuu että Leena on sikaa parempi. Imarreltuna tyttö katsoo itseään joka puolelta. Hän kukki kuin mustikkapensas Miikaelin sormien jäljiltä ja tunsu paisuneensa sisältäpäin. Sillä tavalla nainen kasvaa, kun sitä venytetään, ilka-moi kertoja viisaasti.

Kertoja kuvaa Schaggin perheen naisten ajatuksia rakkaudesta yksilöllisesti, tarkalla psykologisella silmällä.

Tyttäristä Marian kohtalo on myös traaginen, samalla sarkastinen. Lapsuuden isorokko on jättänyt syvät rokonarvet hänen kasvoihinsa. Maria kokee elämänsä ainoan rakkauden ”tönkköjalkaisen” upseerin kas-san liiterin takana pimeässä. Upseeri ei näe kasvojen arpia, ne tuntuvat vain pehmeiltä kuopilta hänen käsissään. Maria on rakkau-

den aktista, yhdynnästä niin tietämätön, että luulee pimeässä penistä jalaksi. Luutnantti häviää omille teilleen. Kun Maria huomaa olevansa raskaana, äiti kehottaa tytärtään yksioikoisesti pistämään sikiön sukkapuikolla kuolleeksi, niin hänkin on tehnyt. Marialle rakkaus luutnanttiin muuttuu ihannoivaksi, pyhäksi, hänen elämänsä ainutkertaiseksi rakkaudeksi.

Ulriikka on ruusunpuppu, hupakko, jonka rakkaus on nuoren tytön romanttista rakkautta. Hän unelmoi sotilassairaalan tanssiaisista, kulkee maantiellä masurkkaa tanssien. Kun Venäjä voittaa Ruotsin, kasakat saapuvat Ouluun. Ulriikka on haltioissaan, hän haluaa nähdä kasakat. Äiti Schagg suhtautuu asiaan kyynisesti, ei kasakkojen kanssa saa mennä, ennen kuin tiedetään onko heistä asiakkaita. Myöhemmin hän toteaa, että rakkaus on velvollisuus ryssiä kohtaan.

Ulriikka kokee venäläisen upseerin Andrei Petrovitšin kanssa rakkausseikkailun, jossa kertoja suorastaan herkuttelee tragikoomisilla piirteillä. Andrei juottaa Ulriikan humalaan, ja tyttö puhuu entistä vuolaammin ranskaa, heittäytyy vietteleväksi. Andrei uskoo olevansa onnen poika ja kuljettaa Ulriikan tanssiaistalon makuuhuoneeseen. Mutta siellä Ulriikka jäykistyy, kivettyy paikalleen kun viktoriaanisen Wienin hysteerikot. Andrei aukoo tytön kureliivejä, koska ajattelee niiden aiheuttavan hengenahdistusta, mutta silloin Ulriikka huutaa niin kovaa, että naisväki ryntää huoneeseen. Andrei keksii hädissään että tyttö huusi kun näki hiiren. Suomea osaamattomana hän näyttelee hiirtä ryörimällä lattialla. Kaikki päättyy tähän farssiin. Silti Ulriikka katuu romaanin loppuun asti, että menetti mahdollisuutensa ko-kea ruumiillinen rakkaus.

Välillä kertoja puhuu aidosta rakkaudesta lähes topeliaanisesti: oikeastaan rakkaudesta on puhuttu jo hyvinkin paljon. Sillä tässä kirjassa on kerrottu miten muuan sotilas kuoli kaukana vieraalla maalla ja miten muuan neito herätti hänet henkiin, ja onko se muuta kuin oikeata rakkautta.

Fokalisoidessaan Schaggin pariskuntaan kertoja ilkamoi pirullisesti näyttäessään heidän rakkautensa inhorealitisena, suorastaan groteskina. Rouvalle ruumiillinen rakkaus ei ole muuta kuin vaivaa, hän on rakkaudessaan pyrkynyt. Isäntä potee vanhan miehen vaivoja, ja vuoteessa rouva työntää miehensä käden pois.

Miesten rakkauksissa kertoja viipyy vähemmän. Poikkeuksena venäläinen upseeri Andrei Pertovitš, jonka maailmankatsomuksessa ja rakkauksissa kertoja viipyy mielellään. Andrei kuvataan ajalle epätavallisen lempeänä ja humanisena: hänelle on kaikki maallinen sallittua, hän muistelee lämmöllä ihania naisia, joita hän on rakastanut. Lähes tsehovilaisella ymmärryksellä hän näkee ihmisten hyvät ja huonot puolet, eivätkä hänen mieltään paina jäykät moraalisaännöt.

Viimeisen kerran kertoja paljastaa rakkauden tragikoomiset kasvot, kun Andrei Petrovitš saa parikseen tanssiaisretken arpaisissa 60-vuotiaan äkäisen vanhanpiian, jonka kanssa hän joutuu talvisella matkalla maagisiin seikkailuihin aina hautausmaata myöten. Siellä hän näkee Marian hautausmaassa luutnantin siittämää sikiötä.

Kertoja paljastaa olevansa rujojen ja hullujen puolella valitessaan Leena-rukan romaanin aidon rakkauden avainhenkilöksi: hän on ainoa, joka kypsyy aitoon naisen ja miehen väliseen rakkauteen.

Tyttörukka tosin menettää Miikkaelin. Mies kurkistelee parannuttuaan saunan ikkunasta maailmalle. Hän eksyy Schaggin taloon, jossa ei tiedetä mikä nuorukainen on miehiään. Naiset piilottavat hänet lattianaluskellariin. Siellä hän joutuu kuuntelemaan naisten julmia tapposuunnitelmia häntä varten. Ulriikka armahtaa hänet ja päästää pakomatkalke kotiin. Kun Miikkael kuulee, että Leenasta puhutaan hulluna, kaatumatautisena Huppa-Leenana, hän ei tunnusta suhdettaan tyttöön. Kas siinä nähtiin ruotsalaispojan rakkaus, kertoja ilkamoi. Hän antaa Miikkaelin kohdalla armon käydä oikeudesta, kun hän kertoo, että Miikkael tu-

lee näkemään unen, jossa hän hakee Leenan kotiinsa.

Romaani huipentuu loppua kohti, kun herra Schagg kuolee. Schaggin rouvan rakkauden kaksinaismoraali kärjistyy. Rouva kutoo riijyyjensä elämänpuihin rakkauden ja kristinuskon symboleja, mutta miehensä kuoltua hän tajuaa, että on parasta naida oma poika Matthias, silloin rahat jäävät taloon. Mitäpä viidentoista vuoden ikäerosta, hän tuumaa. Ketäpä nainen enemmän rakastaisi kuin omaa poikaansa, hän huokaa aidosti. Rahanahneessa rouvassa uinuu aito oidipus-myytin toteutuminen.

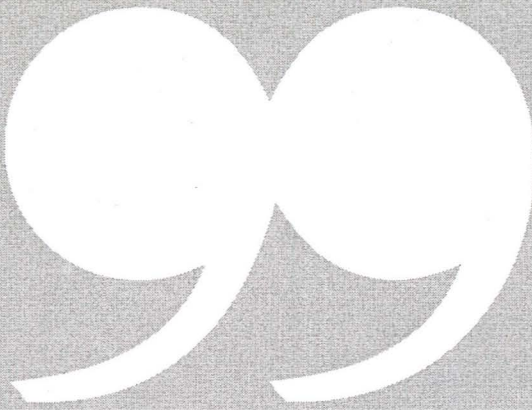
Kaikkietävä kertoja uskottelee lukijalle ironisesti, että sodanjälkeisessä maailmassa vallitsisi taas oikeus. Leena ei saanut sodassa kunniamerkkiä, mutta hän synnytti Miikkaelin siittämän poikalapsen. Poika osoittautuu niin ahkeraksi ja näppäräksi, että Matthias otti hänet juoksupojakeen. Ja kun jumala ei katsonut Schaggin rouvaa enää otolliseksi niin kuin Saaraa, tämä poika peri kaiken mikä jäi äidiltä perimättä.

Lopussa kertoja ilkamoi tarjoamalla lukijalle onnellisemmankin lopun: sellaisen josta ei puutu romantiikan hohtoa, mikä estäisi hänet tämän kuvitelman: Miikkael palasi isiensä maalta ja nouti Leenan sinne.

Schaggin Leena eli elämänsä historian kudelmassa kuten muutkin, kunnes kuolema hänet korjasi.

Kertoja lopettaa pitkän sodan rakkautta kuvaavan kronikkansa lyysisin sanoin: Sinne vain mustan kivipaaden alle, mutta olihan pääskynen.

Anu Kaipaisen ratkaisu sijoittaa kronikkamainen romaaninsa 150 vuotta ajassa taaksepäin antaa hänelle mahdollisuuden kuvata rujo Leena ja muut henkilöt niin historiallisesta, yhteiskunnallisesta kuin yksilönkin näkökulmasta. Siihen uppoavat inhimillisen elämän realistiset ja maagiset kerrokset. Se että kertoja eläytyy rujoon Leenaan, ja tekee hänestä kypsimmän kaikista, on Anu Kaipaisen kannanotto rujouden, hulluuden puolesta. ☘

Suosittelien luettavaksi

Kriittisellä korkeakoululla on syysmaanantaisin kokoonnuttu keskustelemaan eurooppalaisten nykykirjailijoiden teoksista kirjallisuudentutkija Sanna Nyqvistin johdolla. Lukupiirin antoisissa keskusteluissa on ehditty ihmetellä Olga Tokarczukin valveilta uneen ja takaisin hyppelehtivää kerrontaa, tuntea ihailua ja tylsyyttä W. G. Sebaldin loputtomien arkkitehtuurin kuvausten keskellä, tai sanoilla Michel Houellebecqin rasismista ja moraalisuudesta, nihilismistä ja uskonlahkolaisuudesta. Lukupiiritoimintaa on tarkoitus jatkaa keväällä. Sitä odotellessa voi vaikkapa tutustua vieressä oleviin piiriläisten suosittelemiin kirjoihin, mikäli sattuu kuulumaan niihin, joille suositus on osoitettu...

Sanna Nyqvist:

Haruki Murakami, *Norwegian Wood* (1987). Vielä kääntämistä odottava japanilaisromaanin on merkillisen tenhoava kuvaus kolmen ihmisen – minäkertojan ja hänen kahden työstävänsä – elämästä 60-luvun Japanissa. Tapahtumia tärkeämpiä ovat tunnelmat, hienovaraiset kohtaamiset jolloin ollaan kahden yksin – soitetaan kitaraa, kävellään vuorilla tai ostetaan sakea automaattista. Pienieleisessä romaanissa on paljon syvyyttä ja synkistä sävyistä huolimatta toivoa. Murakamin mukaan pääsee suomeksikin: *Suuri lammasseikkailu* ja *Sputnik, rakastettuni* ovat ilmestyneet Keltaisessa kirjastossa.

Margaret Mazzantinin *Älä liiku* (2004) on tämän päivän *Sivullinen*, kertomus miehestä, jolle mikään ei tunnu miltään. Elämän merkityksen palauttaa äärimmäisen julma teko, jonka seuraukset yllättävät yhtä lailla romaanin päähenkilön kuin lukijan. Kielen kauneus ja värikylläisyys pehmentävät romaanin rankkuutta. Suositellaan haastavia aiheita kaihtelemattomille lukijoille.

Seija Saari:

Brittiläisen Magnus Millsin kirjat. Erityisesti pidin kirjasta *Taivaanrannan kulkijat* (2001). Kannattaa lukea myös *Aidantekijät* (1999) ja *Ei mitään uutta idänpikajunasta* (2000). Millsin kirjat sopivat ihmisille, joille kontrolli on tärkeää. Millsin henkilöt ajautuvat hallitsemattomaan tilaan tai ovat lähtökohtaisesti tilassa, jossa olemassaolo ei ole tavanomaisen sääntöjen mukaista. Millsiä lukemalla voi hetken kokea vapautusta kuvittelemastaan kaiken hallinnasta.

Kimmo Lehtosen kirja *Timbuktun hetket* (1997) on poikkeuksellinen kirja suomalaisen kirjoittamaksi. Kertomus sijoittuu muualle kuin Suomeen. Henkilöt eivät ole suomalaisia. Siitä huolimatta kirja on uskottava. Virkistävä. Raikas.

Kriittisen korkeakoulun alkuaikoja ja kohokohtia – Reijo Wileniuksen haastattelu

Katsaus-lehden ja Kriittisen korkeakoulun perustaja Reijo Wilenius kertoi Kriittisen korkeakoulun toiminnasta sen alkuaikoina ja myöhemminkin. Puheeksi tuli ennen kaikkea Kriittinen korkeakoulu keskustelevan kulttuurin ja uusien ideoiden foorumina.

rw. Sanoisin vielä, että... luin esimerkiksi tuon viimeisen ohjelman joka tuli Kriittiseltä. Se on hämmästyttävän runsas ja monipuolinen ja ajankohtainen ja myöskin tuollaisia ikuisia kysymyksiä käsittelevä. Se on kyllä ihme, miten instituutio on tällä lailla elänyt, että siihen on tullut aina hyviä henkilöitä mukaan. Minun kokemukseni rajoittuu oikeastaan siihen, että suunnittelin sen silloin vuonna 1968 ja sitten olin tämän kannatusyhdistyksen puheenjohtajana 68-84. Silloin kun mä tulin siihen niin hoidin käytännöllisen filosofian professuuria Helsingissä ja se oli paljon helpompaa...

Muistan sen alun. Se liittyi siihen että olin opiskelijoiden kanssa kosketuksessa (vuosina 66-73). Siihen aikaan olin Suomen Teiniliiton kuraattori, jossa oli kaikki nämä tulevat poliitikot johtokunnassa, Tuomioja ja Liikanen ja Volanen joka nyt on valtiosihteeri. Aika paljon heidän kanssaan, vuoden 68 alussa ennen kuin se Pariisin ylioppilaskapina alkoi, suunnittelin ja kirjoitin tuon paperin [Kriittisen korkeakoulun perustamisesta] ja sitten syksyllä kun Kriittinen korkeakoulu [Jatkossa KK] alkoi oli opiskelijaliikchedintä täydessä käynnissä. Silloin alkoivat jo viikoittaiset yleisöluennot. Ensimmäinen oli kai Erkki Tuomiojan esitelmä kulutusideologiasta. Siellä oli neljä viisisataa kuulijaa. Se alkoi tuolla Steinerkoululla ja tarvittiin koko jumppasali. Ja syntyi näitä eri alojen työryhmiä. Suomen valtio on kai jotenkin aika hyvä laitos, sillä missään muualla valtio ei ole tukenut tällaista radikaalia laitosta. Opetusministeriöltä alkoi tulla tukea joka sitten kasvoi vähitellen. Ensimmäinen sihteeri, Rajavuori oli alun perin töissä opetusministeriössä. Kehitykselle on ollut tyypillistä, että on syntynyt uusia instituutioita, niin kuin 1974, se oli pitkälti minun ja Martti Tuomolan aloite, inhimillisen kasvun seminaari, eli INKA, joka oli aikuiskasvatusta ja siinä oli aika paljon taidetta mukana. Siitä syntyi vuonna 1980 Snellman-korkeakoulu. 70-luvulla kun oli pääsihteerinä Antti-Veikko Perheentupa joka oli ollut Diakonissalaitoksen johtaja, SDP:n kansanedustaja ja osastopäällikkö sosiaaliasiainministeriössä, niin hän kehitti sosiaalipedagogisen keskuksen joka myöskin itsenäistyi. Se on aika iso laitos, joka konsultoi ennen kaikkea kunnan ja valtion sosiaalilaitoksia. Sitten syntyi tämä kolmas suurempi hanke, kirjoittajakoulu. Ajattelin että KK voisi olla foorumi joka synnyttää uutta, täyttää aukkoja järjestelmässä.

• HYT. *Näetkö, että itsereflektio tai keskustelu koulun tulevaisuudesta olisi ollut aina mukana tai tärkeätä? Onko Katsaus-lehti ollut merkittävässä asemassa KK:n koossa pysymisen suhteen?*

• RW. Oikeastaan pitää aloittaa katsaus-lehdestä. Silloin kun se perustettiin vuonna 1957, niin kulttuuri oli aika jähmeä ja kulttuurilehdet konservatiivisia. Tarvittiin sellainen avoin, ja keskusteleva foorumi ... sitten siitä tavallaan syntyi, tästä Katsaus-lehdestä Kriittinen korkeakoulu.

Kriittisellä oli heti alkuaan tällainen sen omaa toimintaa tutkiva työryhmä. Ja tarkoitus oli että se olisi varsinainen johtokunta ja sitten olisi erikseen tämän kannatusyhdistyksen johtokunta. Mutta siinä ei sitten riittänyt intressi ihmisillä. Johtokunnalle siirtyi tämä refleктоiva tehtävä. Ne oli hyvin antoisia ne johtokunnan kokoukset, oli hyvin paljon dynaamista kulttuuriväkeä niin kuin nykyäänkin näyttää olevan ja... tutkittiin sitä omaa toimintaa ja sitten tutkittiin myös, mitä tämä aika on, missä mennään ja mihin mennään ja siitä syntyivät aika pitkälti nämä teemat näihin maanantai-iltojen yleisöluentoihin tai mikä se silloin oli... muistan kerran, Raimo Ruottu oli vähän aikaa pääsihteerinä ja oltiin hänen saunassaan ja saunan lauteilla Pentti Malaska kertoi sitten, että Suomessa ajetaan nyt läpi tällaista taloudellisen kasvun ideaa... että mitä me keksitään vastapainoksi. Oliko se sitten hän joka ehdotti, että henkinen kasvu tai inhimillinen kasvu... se oli aika luovaa ideointia, että siellä viihtyi.

• HYT. *Nykyisin yleisluontoinen ajattelu ja kritiikki tuntuu vaikealta. Mieluummin keskitytään erityisempiin asioihin. Vallitsiko sama vaikeus jo 60-70-luvulla?*

• RW. No kyllä varmaan maailma on komplisoitunut sen jälkeen. Usein se mitä me löydettiin oli yksittäisiä trendejä. Mutta meillä oli mukana Pentti Malaska, joka on semmoinen tulevaisuudentutkimuksen perustaja ja minäkin olen aina pyrkinyt rakentamaan synteesejä, kokonaisuuksia. Kyllä välillä tuntui että löydettiin sellaista mikä nyt on todella ajankohtaista. Filosofiasa yksi funktio on luoda näistä sirpaleista väliaikaisia kokonaiskuvia – mikä on ihminen ja mihin maailma menee.

• HYT. *Ehkäpä suurempien näkemysten esittämisen vaikeus johtuu siitä, että on korkea kynnyks esittää asioita, kun ajatellaan olevan erikoistuneita tutkijoita jotka tietävät varmasti enemmän, tarkemmin ja perustellummin aiheesta. Että rima on liian korkealla lähteä puhumaan yleismaailmallisista asioista. Toisaalta se johtaa tietynlaiseen yleisempien keskustelujen puutteeseen.*

• RW. Joku kirjoitti pari päivää sitten tästä yliopiston pulmasta. Siellä on vaikeaa uusien asioiden ja alojen tulla esiin sillä valta on vanhoilla aloilla ja professoreilla. Koin sen pirstaleisuuden näissä eri aloissa. Tarvitaan yhteinen foorumi, jossa nämä eri alat voivat tulla yhteen, koska todellisuus on aika eheä kokonaisuus. Sitä voi tietysti tutkia yksityiskohta kerrallaan mutta se on kuitenkin kokonaisuus ja ihminen keinotekoisesti tekee siitä eri aloja. Hienoa työtä tietysti tehdään näillä aloilla. Mutta sillä lailla ei oikein synny ideoita jotka vie yhteiskuntaa ja kulttuuria eteenpäin. Eino Kaila, joka oli Suomen filosofian Paavi 30- ja 40-luvulla ja vielä vähän 50-luvulla, kirjoitti vuonna 1940, kun yliopisto täytti 300-vuotta, kirjan, jossa hän toteaa, että on kummallista kun uudet huomattavat tieteellisetkin näkemykset, paradigmat ja ideat ovat ensin syntyneet yliopistojen ulkopuolella, ja yliopistoissa on aina ollut tietty formaalinen ilmapiiiri... Vasta professori uskaltaa esittää omia ajatuksia, sillä jokainen ajattelee

vähän omaa uraansa ja mitä on sopivaa vallitsevien teorioiden kannalta esittää. Kaila esitti että luonnontieteellinen ajattelu ja myös yleensä perustavammat innovaatiot syntyivät tämmöisissä vapaissa akatemoissa yliopistojen ulkopuolella. Sen takia tarvitaan laitoksia, joihin ihmiset tulevat valmiina keskustelemaan suuremmista kokonaisuuksista ja kehittämään uusia ideoita. No, tämä nyt on vain jossain määrin toteutunut mutta esimerkiksi yleisöluennoilla on ollut kaksi alustajaa jotka edustavat erilaisia näkökulmia. Dialogi, keskustelu on ollut kriittisen perusidea. Nyt kun keskustellaan siitä, mikä on Euroopan idea, niin muistan että pidin siitä aikoinaan esitelmän, ja ajatuksenani oli että Euroopan idea on dialogi. Se että erilaiset suunnat voi täällä keskustella keskenään ja tiede ja kulttuuri ovat keskustelua parhaassa tapauksessa. Apel joka oli vähän muotifilosofi silloin 60-luvulla, sanoi että ihmiskunta kehittyi eteenpäin keskustelun kautta. Sen takia se oli hermeneutikoille niin tärkeä tutkimuksen kohde. Idea oli siis paljolti se, että on foorumi keskustelulle.

• HYT. *Keskustelusta todistavat varmasti vanhat Katsauksetkin. Siellä on melkoinen kirjo erilaisia mielipiteensä esittäneitä ihmisiä. Se ei päässyt jumittumaan...*

• RW. Katsaus on nykyisin erilainen, kun se julkaisee näitä Kriittisen esitelmiä. Alkuaan siinä tuli aika paljon uusia intellektuelleja esiin. Yhdessä vaiheessa Leino-seura, joka oli tämmöinen radikaali kirjallisuusseura 70-luvulla, halusi sen lehdekseen. Mutta ei me siihen lähdetty. Kerran kävi myös ilmi että CIA tarjosi rahoja tällaisen peitejärjestön, Congress for Cultural Freedom, kautta, jotta oltaisiin toimittu kommunismia vastaan, kun se aavisti että me ei oltu kommunisteja. Mutta siihenkään ei menty. Vasemmistolainen Tilanne-lehti otti niitä rahoja. Meidän idea oli olla avoin foorumi.

Voisi olla mielenkiintoinen tehtävä jollekin kirjoittaa KK:n tarina. En tiedä elävätkö vielä pitkään ne henkilöt, jotka olivat mukana siinä alussa, että niitä vois haastatella vielä.

Ehkä joku voisi sivutyönä tehdä sellaisen historian. Aineisto olisi lähinnä katsaus ja sitten nämä ohjelmat eri vuosina, että näkisi miten se on kulkenut ja – kuka on ollut johtokunnassa, ja kuka puheenjohtaja, sekin edustaa sitä aikaa. On vahinko että se jäisi nyt ihan dokumentoimatta. Minusta Kriittinen voisi kustantaa sellaisen historian. Tai sitten siihen vois saada joltain säätiöltä...

• HYT. *Mitkä sinun mielestäsi ovat olleet kohokohtia KK:n historiasi aikana. Minkälaisia tapahtumia on jäänyt mieleen merkittävänä, hauskoina, tai yllätyksellisinä?*

• RW. No... yks kohokohta oli heti se alku kun siihen suuntautui niin valtava odotus ja mielenkiinto, vaikka ei ollut vielä henkilökuntaa. Rajavuori toimi ihan ilmaiseksi ja minäkin nostin juhlasalissa penkkejä sadoille henkilöille. Se oli todellakin talkootyötä. Yleensäkin Suomessa oli kohokohtia se 68-69, opiskelijatkin halusivat uudistaa maailmaa. Sitten se opiskelijainnostus meni paljon niin kuin stalinistiseen uomaan, ja nykyään opiskelijoita kiinnostaa lähinnä oma toimeentulo, tai näyttää siltä. Sitten siinä 80-luvun alussa oli se kohokohta kun nämä ympäristökysymykset tuli. Heidi Hautalakin sanoi että aluksi niitä käsiteltiin nimenomaan täällä Kriittisellä. Ja sitten oli nämä aatelettomien säätyjen juhlat. Siinä vaiheessa minä aloin jo kyllä irtautua. Monet tällaiset johtokunnan kokoukset olivat kyllä kohokohtia siinä kehityksessä. ... mutta ei tämä nykyinen ohjelma jää jälkeen juuri mistään aikaisemmasta. ☺

Kriittinen Eurooppa -luentosarja 10 vuotta Unionissa 1995–2005–2015?

Tilaisuudet pidetään Helsingin yliopiston päärakennuksessa (uusi puoli, Fabianink. 33 sali 5, 3 krs.) maanantai-iltaisin klo 18–20. Alustusten jälkeen on tilaisuus yleisökeskusteluun. Kaikki tervetuloa!

.....
7.11. Euroopan utopiat

filosofi, kirjailija Tuomas Nevanlinna
sekä filosofi, kirjailija Eero Ojanen

.....
14.11. Eurooppa ja muu maailma

professori Ulla-Maija Kivikuru ja
professori Heikki Patomäki

.....
21.11. Kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen vaikutusmahdollisuudet EU:ssa

YK-liiton puheenjohtaja Sirpa Pietikäinen
ja professori Hannu Katajamäki

.....
28.11. Suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin kohtalo Euroopassa?

taiteilijaprofessori Risto Ahti ja
taiteilijaprofessori Olli Jalonen

.....
5.12. Mitä EU:ssa on saavutettu?

Eurooppanuorten puheenjohtaja Suvi Aherto ja Vaihtoehto EU:lle –järjestön puheenjohtaja Urho Kittilä

.....
Unet ja tunteiden todellisuus

JOHDATUSTA kirjallisuusterapeutisiin harjoituksiin. Vetäjinä psykoterapeutti Kaisu Naapila ja kirjallisuudentutkija FT Eeva Lehtovuori. Luento keskiviikkona 30.11. klo 17–20 yliopiston päärakennuksessa sali 15. Kaikki kirjallisuudesta, kirjoittamisesta ja omasta kasvusta kiinnostuneet tervetuloa! Tulossa myös viikonloppukurssi 21.–22.1.2006.

.....
Kirjoittamisen lempeät alkeet

TERVETULOA kahden viikonlopun kirjoituskurssille! Opettajat, kirjailijat Hannu Simpura ja Merja Virolainen, antavat palautteen osallistujien teksteistä työpajoissa sekä tutustuttavat proosan, draaman ja lyriikan perusasioihin.

Lempeät alkeet sopivat myös kirjoittajille, jotka eivät ole aikaisemmin osallistuneet kirjoituskursseille.

pe 27.1. klo 18–21 ja

la 28.1. klo 12–19

sekä

pe 3.2. klo 18–21 ja

la 4.2. klo 12–19

Kurssi pidetään Kriittisellä korkeakoululla, Albertinkatu 27 a B 12. Tarkemmat tiedot ja ilmoittautumiset viimeistään 13.1. 2005. Kurssin hinta on 130 euroa.

"Ehkä aivan viimeaikaiset keskustelut Oulun teatterijupakan ympärillä, keskustelut teatterikorkeakoulun tilanteesta ja kulttuurivaikuttajiemme ryppyotsainen pohdinta Matti Nykäsen matkustustavoista ovat luoneet hyvin pinnallisen kuvan meidän kulttuuritilanteestamme ja kulttuurikeskustelumme tasosta. Voi olla, että tämä on hetkellistä pintakuohua. Mutta toisaalta se osoittaa tiedotusvälineiden pintatiedottamisen, il-talehtivallankäytön asemaa maassamme. Kulttuuriakin koskevan tiedonvälityksen täytyy olla nopeaa, iskevää, raflaavaa, mieluummin skandaalimaista. Ihmiset eivät jaksakaan lukea pitkiä pohdintoja. Asioiden täytyy tulla huutoina ja kuiskauksina, enintään viiden lauseen kannanottoina."

(Tapani Sihvola, Katsaus 1/1987)